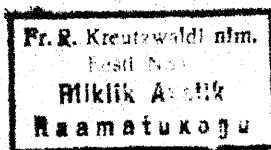

KUUKIRI

EESTI KIRJANDUS

EESTI KIRJANDUSE SELTSI WÄLJAANNE

TOIMEKOND :

**J. Aawik, M. J. Eisen, V. Grünthal, J. Jõgewer,
A. Jürgenstein, M. Kampmann, A. Kitzberg, J. Luiga,
W. Reiman, J. Tõnisson**

1913

Kaheksas aastakäik

Nr. 6

Eesti kirjandus nr. 6.

Sisu:

J. Lõoke. Meie koduloomade nimetused. (Pooleli).

C. R. Jakobsoni kirjad J. Adamsonile. (Pooleli).

Kirjandusline ülevaade:

J. Jõgewer. Joh. Aavik, Keele kaunima kõlawuse poole.

„ Finnisch-Ugrische Forschungen. XII. 1—2. (Lõpp.)

A. Jürgenstein. Kaks raamatut Eesti talust.

Uuem tõlke-kirjandus:

J. Jõgewer. A. Tammsaare, Saksa võrukael Amerikas. Ervin
Rooseni mälestused.

Mary Roberts Rinehart. Magamisevaguni plats
nr. 10. Amerika roman.

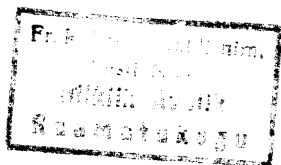
Maurus Jokai. Ofeni viimane pascha. Ajalooline
roman.

Bibliografia.

Seda ja teist.

Seltsid, ainelise vanavara korjamisele!

Kinkige Museunnile päewapildiparatisid!

Meie koduloomade nimetused.

J. Lõo.

Teatavaste ei leidnud inimene koduloomi mitte valmilt ja väljakujunenult eest, vaid pidi neid enesele aegade jooksul metstõugudest kasvatama ja kodustama. See oli tükk arvamata tähtsat kultuura tööd, kus inimene omale loomariigist alalisi orje ja abilisi võitis ja nende kulul oma elu kergemaks ja lõbusamaks muutis.

Missugused rahvad seda korda saatsid, sellest ei tea meile ajalugu enam midagi jutustada. Kodu- ja metsatõugusid võrreldes võime ainult ütelda, missugusest metstõust vastav kodutõug on välja arenenud. Kus seda metstõugu alaliselt leida, seal pidi ka kodutõu algus olema. Kodustatud tõud rändasid ühe rahva käest teise kätte edasi, ja ühes enne tundmata loomaga võeti ka enamiste võõrakeelne nimetus vastu.

Metstõugude asupaigad, kodutõugude nimetused ja osalt ka arheoloogiliste väljakaevamiste juures ilmsiks tulnud kujutused ja kondikavad ongi ainukesed vähesed faktid, mille abil meie koduloomade arenemise käiku suurtes joonetes umbkaudselt ära tähendada võime.

Oma esimeses kõnes (Eesti Kirjandus 1911, № 2 ja 3) katsusin ma keeleliste seletuste ja võrdluste varal ära näidata, kust poolt meie tähtsamad koduloomad: koer, lammast, hobune, lehm ja siga meile ilmusid, missuguste rahvaste käest meie neid vastu võtsime ja mis nende nimetustest meil alguses juba omane oli.

Jäi üle kitse, kassi, kana, hani, pardi ja tuikese nimetusi kõne alla võtta ja ühes sellega õige lühedalt vastavaid metstõugusid puudutada.

Kodukitse ei ole meie nõndanimetatud metskitsega mingit sugulust ega sarnadust. Viimane on hirvede tõust ja läheb oma haraliste sarvede ja pikkade jalgade poolest kodukitsest märksalt lahku. Kodukitse lähemate sugu-

lastena tuntakse kahte metsikut kitsetõugu. Esimene on Kaukasias, Persias ja Kreeta saarel praegugi veel ettetulev Bezoar-kits (*Capra aegagrus*) ja teine — Afganistanis ja Himalaia mägestiku läänepoolses osas leiduv Falkonierikits (*Capra Falconieri*). Esimese — *capra aegagrus* — tundemärgid on mõõga moodi taha poole pöördud sarved ja lühikene jäme karv, teist, *capra Falconieri*, ehivad aga krui sarnased kõverad sarved ja pikk, peenikene vill.

Esimesest tõust on pea kõik Europa kodukitsed välja kujunenud, kuna oma kallihinnalise ja siiditaolise villa poolest kuulsad Kaschemiri ja Angora kitsed Falkonieri tõugu kodustatud olekus esitavad. Mõlemate tõugude kodustamise koht oli arvatavaste Euphrati ja Tigrise jõgede vaheline Mesopotamia. Vanad, teisest aastatuhandest enne Kristust pärit olevad Assüria kujutused näitavad mõlemaid kitsetõugusid juba koduloomadena.

Küsimust, kunas kits koduloomana meie juure jõudis, aitavad meil kitse nimetused selgitada. Igatahes oli kits Ühis-Soome rahvale tuttav. Soome — vuohi, Vadja — voho, Eesti — vohl, vohlukene, Lutsi — vookene¹⁾ tähendab kitse, kitsepoega. Arvatakse, et see sõna Leedu keelest on laenatud, kus ta „ožys“ se näol sika tähendusena ette tuleb²⁾. Sealt tuli tema *ooši kujul Ühis-Soome keele³⁾ ja arenes üksikutes murretes vuohiks, voho'ks ja vohl'uks välja. Ühis-Soome ja Leedu rahvaste kokkupuutumised, mis end laenusõnades avaldavad, lähevad kõige hiljem esimesesse aastajasasse pärast Kristust tagasi. Sellest võime järeldada, et kits meile juba tol ajal kui koduloom tuttav oli.

Kide, kido, kidu (Ziege), kitu (Zickel) ja kile, kilu on vanad kitse nimetused Eestis, nagu vanas tuttavas rahvalaulus:

Kits kile karja,
üle mere marja jne.

Neile vastavad Soome — kuttu, kili, kilo, kilu. Soome nimetuste kohta kirjutab Ahlquist⁴⁾, et nad Vana-Põhja sõnast „kid“ oma algust on võtnud. Sõnast kid enesest, mis praegugi veel Rootsi keeles „kidde“ kujul ette tulla,

---

1) Dr. Kallas — Lutsi maarahvas lhk. 116 — arvab, et „vookene“ hobust tähendab, aga laul, milles see sõna esineb, kõneleb hundist ja kitsest.

2) Thomsen : Beröringer lhk. 205.

3) Setälä : Äänne - historia lhk. 301.

4) Ahlquist : Kulturwörter lhk. 15.

tekkis Soome — kuttu, kuna vähendus- ja meelitussõnadest — kidlingr, kidling ja killing Soome — kili, kilo, kilu välja kasvis.

Seda sama peame ka Eesti nimetustest arvama, sest et neid Soome sõnadest lahutada ei saa. Ka isase looma nimetused — sikk, sokk ja pukk on Germani laenuid. Meie sika'le vastab Liivi keeles — tika (Ziege). Ahlquist peab nende algkujuks Uus-Kõrge-Saksa sõna „Ziege“. Kuid see sõna näib meie ja Liivi keeles vanem olevat kui Uus-Kõrge-Saksa murre ja sellepärast peaksime arvama, et meil siin Vana- ehk Kesk-Kõrge-Saksa sõnadega „Ziga,“ „Zige“ tegemist on. Aga Liivi „tika“ ei sünni nendega hästi kokku. Ma usun ennemine, et mõni Saksi murdesõna, nagu Angelsaksi ticcin¹⁾ = noor sikk (junges Böcklein) meie sika ja Liivi tika original on olnud. Pukk jälle on kas Kesk-Madal-Saksa — buck ehk Vana-Põhja — bukk.

Kits on meil emalooma ja tõu nimetuseks. Temale vastaks Lapi — gicce ja kice, Votjaki — ketš ja Ungari — kecske (loe: kätškä). Näib nagu oleks see sõna meie keeles juba igavene vana, nagu oleksime teda oma endistelt asupaikadelt, Soome-Ugri kodust, Volga kaldalt kaasa võtnud. Aga ka Indo-Germani keeltest läheb sarnane sõnade rida läbi²⁾: Vana-Põhja — kid = sikukene (Böckchen); Vana-Kõrge-Saksa — kizzi, kizzin; Kesk-Kõrge-Saksa — kitze, kitz, kitzin; praeguse Saksa — Kitz = kitse, metskitse, kaljukitse poeg (Junges der Ziege, des Rehes, der Gemse); Albania — kid = sikukene (Böckchen), kets ja kats; Serbia — kec, keca = kitsede hurjutuse hüüd (Ruf, womit man die Ziegen fortjagt).

Kahtlemata on mõlema keelkonna sõnade read ühisest tüvest tõusnud. Kumb oleks kumma käest laenanud?

Harilikult on küll Soome-Ugri keeled laenajad, aga tuleb ka ette, et Soome-Ugri sõnad Germani keeltesse on üle läinud, nagu: poeg, piiga, koda, rebane³⁾. Mis kitsesse puutub, siis arvavad keeleteadlased, et ta Soome sugu keeltes laenusõna on ja mitte väga vanast ajast. Thomsen peab Lapi — gicce ja kice algkujuks Vana-Põhja kid'i. Eesti — kits on Ahlquisti⁴⁾ järele Saksa — Kitze'st tulnud, kuna Ungari ja Votjaki — kecske, ketš Tatari keele —

1) Fick : Vergleichendes Wörterbuch III. 4 lhk. 163.

2) Fick : Vergleichendes Wörterbuch III. 4 lhk. 44.

3) Thomsen : Ueber den Einfluss der germanischen Sprachen lhk. 45.

4) Ahlquist : Kulturwörter lhk. 16.

kädzä'st oma algust olla võtnud. Tatari sõna minna oma korda jälle mõne Indo-Germani hallika peale tagasi¹⁾).

Eesti kitse kohta näib Ahlquistil õigus olevat. Kui meelega tuletame, et kide ja kile Vana-Põhja keelest on võetud, sikk ja pukk Germani juurest on võrsunud, siis peame järjekult ka Kesk-Kõrge-Saksa — Kitze's oma kitse algkuju nägema, seda enam et teised Lääne-Soome keeled sõna „kits“ ei tunne.

Kits on vana kultuura loom. Seda näitavad Assüria kujutused, seda tõendavad Europa pinnal kiviaja lademetes leiduvad kitsekandid. Et kitse sell ajal Europas enam metsikus olekus ette ei tulnud, siis peame arvama, et need lood kodukitse omad on.

Võimalik, et Soome-Ugri algrahvas kitse koduloomana tundis, aga vana nimetus läks aegade jooksul kaduma ja selle asemele astusid meil Leedu ja Germani sõnad, nagu lambagi juures, kus vana endine sõna — utt — ainult sõnaraamatutes elab, kuna teda rahva suus ja lastekeeles veel harva lamba hüüd-sõnana kuuleb.

Mineva aastasaja keskel oli kitse meie kodumaal õige laialt leida. Igal talul oli oma kitsekari. Nüüd on ta maalt peaaegu kadunud. Kui talud krunti aeti ja metsad vähenema hakkasid, ei sallitud ka enam metsade hävitajat kitse.

Kitse juurest jõuame kõige noorema kodulooma — kassi juure.

Kodukassi oleme Afrikast saanud. Vanad egiptlased pidasid seda loomakest pühaks, matsid ja palsameerisid teda nagu oma surnuidki. Tuhanded kassi-muumiad, isegi terved kasside matusepaigad on seal üles leitud. Vana-Egiptuse kass on Nuubias elutseva metskassi — felis maniculata — tõugu.

Õige hilja, alles neljandamal aastasajal pärast Kristust, jõudis kodukass Egiptusest Europasse, ja seitsmendamal aastasajal veel Kesk-Europasse germanlaste juure, kust ta teiste idapoolsete rahvaste, nende seas ka meie kätte, edasi läks. Europa metskassile (*Felis catus*) on kodukass võõras, olgugi et mõlemad tõud teine teisega paarides vördjaid sünnitavad. Et kass nii Europa külje all olles tema rahvastele kaua tundmataks jäi, tuleb kassi pühaduse arvesse panna. Püha looma ei lasknud egiptlased maalt välja viia. Kes Egiptuses kassi kogemata ehk meelega surmas, pidi ise surma minema. Vana kirjanik Diodorus teatab oma nägemise järele, kuidas keegi roomlane Aleksandrias kassi

1) Schrader : Reallexicon lhk. 987.

ära oli tapnud. Miski vägi ei jõudnud enam roomlast kokkukogunud vihase rahvahulga käest ära päästa; ei hirm ega kartus vägeva Rooma eest, ei ka kuningas Ptolemäuse vaheleastumine ja palve.

Kassi kohust, maja hiirtest puhtaks hoida, täitsid vana ilma kultuura rahvaste, greeklaste ja roomlaste juures — nirgid, kärbid (Wiesel) ja nugised (Marder). Need loomad harjuvad kergeste inimeste juure ja on niisama suured hiirte vaenlased nagu kassidki. Nad on aga palju verejanulisemad kui kassid ja kodulindusid pidi hoolega nende eest hoidma. Kassi pehmem ja meeldivam loomus tõrjus need pooltaltsutamata loomakesed inimese eluruumidest viimaks hoopis eemale.

Kui kassid esmalt Rooma ja Greeka maale jõudsid, nimetasid greeklased ja roomlased neid niisama nagu oma nirka ja nugiseidki (greeklased — ailuros, roomlased — feles). Pärast võeti Roomas sõna — cattus, catta kassi nimetusena tarvitusele. — Keeleteadlased¹⁾ arvavad, et catta, cattus Kelti keelest Ladina keele on tulnud. Kelti keeles tähendas ta arvatavaste metskassi ehk mõnda teist kassi taolist looma. Sõna oli muidugi enne kodukassi Egiptusest tulekut Ladina rahvakeeles juba olemas ja omandas siin viimaks, kui kodukassid rohkem tuttavaks said, enesele kodukassi tähenduse. — Sakste kaudu tuli kass ja tema nimetus meile. Vana-Kõrge-Saksa — kazza, Kesk-Kõrge-Saksa — katze, neile vastab meie — kaśś, kaťť. — Siis leiame Eesti keeles veel — k̄iz (murdeline: kiiss) kui kassi meelitushüüdu (Lockruf für Katzen) ja k̄izu, mis niisama meelitussõnana tuttav ja lastekeeles ka kassi tähendab. Nende sõnade original on Saksa — Kietze, Kitze = kass, ehk jälle Rootsi — kiss, kisse ja kissa. Viimasest Rootsi sõnast on ka üks kassi nimetus Soomes — kissa — tulnud²⁾. Kitu = kassikene (Kätzchen) on jälle mõne Kietze teisendi, Madal-Saksa — *Kitte³⁾ järele välja kujunenud.

Kasside hurjutushüüd — kuffi, murdelised kuff ja kõff (Scheuchruf für Katzen) on oma vaheldava vokaaliga eespool nimetatud kaťťi teisendid.

Aga ka üks oma sõna on meil kassi tähendusena tuttav — t̄iz (murdeline: tiiss, tiisu). Ta on Soome sõnaga tiisti = koerakene (Hündchen) ühest tüvest tõusnud. Esi-

1) Fick : Vergleichendes Wörterbuch II⁴. lhk. 67.

2) Ahlquist : Kulturwörter lhk. 22.

3) Kluge : Etymologisches Wörterbuch lhk. 207.

algselt tähendas ta Ühis-Soome keeles vististe noort väikest loomakest, nagu koera, hundi ja rebase kutsikat, ja jäi Soome keele koerakese, meil aga kassi nimetusena püsima. Tiisuga ühte käib nähtavaste tīde = kassikene Tartu-Võru murdes.

Ka Kelti-Ladina — cattus, catta minevat Walde¹⁾ järele oma algtähenduses mõiste peale „noor loom“ (Thierjunges) tagasi. Niisama Ladina catulus ja temaga ühenduses seisvad Umbri, Serbia ja Germani sõnad, mis alguses kodulooma poega tähendasid ja pärastpoole üksikutes keeltes noore kitse, koera ja kassi nimetusena välja arenesid. Iseäraliselt nimetavad sürjanid²⁾ kassi — kań. Sõna näib Sürjani keeles algupärane olevat. Väga võimalik, et ta etümoloogiliselt Eesti sõnaga — kańń, mis igasugust väikest laste mänguasja tähendab, ühenduses seisab. — Kassiga lõpetame neljajalgsete koduloomade ülevaate ja läheme lindude peale üle.

Kodulinnud on rohkem kindlamate eluasemete külge seotud kui neljajalgsete koduloomad. Juba haudumise pärast, mis linnu pikka ja vaikist koha peal paigal istumist nõuab, ei saa kolijad ja rändajad rahvad kodulindusid pidada. Põllutöö ja ühes sellega alaline kodupaik andis alles võimalust lindusid kodustada ja pidada. Sellepärast näeme ka, et neljajalgsete koduloomad kultuura loos igal pool ennem vaatepiirile ilmuvad kui linnud.

Kodulindude seast on kana omale kõige laialisema majanduslise tähtsuse võitnud.

Kuid mitte majandusline kasu ei toonud esialgselt kana inimese kodusse, vaid usuelu nõuded ja eelarvamised. Igamees tunneb kuke iseäralist omadust — kesköö ajal laulda. Vanad Irani rahvad, perslased ja baktrilased, arvasid, et kukk oma lauluga tondid ja kurjad öövaimud eemale peletab. Kui koidu ja tõuseva päikese ettekuulutajat pidasid nad teda pühaks, ja kukk meie kirikutornide otsas, kui valvsuse sümbol, on õieti kauge mälestus vanast paganuse ajast.

Vana-Testament seda looma ei nimeta. Tähendab — vanad hebrealased teda ei tunnud. Niisama vaikivad tema üle Homerose lugulaulud. Ka Egiptuses ei olnud teda varaode ajal mitte leida. Alles perslastega ja Persia võimu laiemisega ilmub kukk Väike-Aasias, vaatepiirile ja jõuab

1) Walde: Lat. etymolog. Wörterbuch 2. Aufl. lhk. 141. — Vaata: sõnad — cattus ja catulus.

2) Wiedemann: Sürjanisch-deutsches Wörterbuch lhk. 92.

kuuendamal aastasajal e. Kr. greeklaste juure kui Persia lind (persikos ornīs). Umbes sellisel ajal leiame teda ka juba Italias, kuhu ta arvatavaste Greeka asunduste kaudu sisse toodi. Missuguste teede kaudu ta Põhja-Europasse ilmus, on meile tundmata. Igalpool võeti aga teda, sest et ajamõõtjad puudusid ja looduse vägesid kartval inimesel öö täis hirmukujutusi oli, auukartusega kui lauljat ja hommiku kuulutajat vastu. Teda peeti pühaks ja ei söödud mitte. Caesar teatab seda Britannia rahvastest. Nii siis pidi kana juba esimesel aastasajal e. Kr. Briti saartel olema. Ka vanadest preislustest teame sedasama. Kasuandvaks majanduse loomaks sai kana Põhja-Europas alles hilisel ajal Rooma eeskuju järel.

Kodukana on Bankiva metskanast välja siginenud. Seda metskana (*Gallus ferrugineus*, *gallus bankiva*) leitakse Taga-Indias ja Sunda saartel. Kas kana siit juba kodustatud olekus iranlaste juure jõudis, ehk need teda vanaste omal maal metsikult ees leidsid ja kodustasid, on alles selgitamata. Kindel aga on, et kana Iranist Europasse ilmus ja et teda metsikus olekus Europas mitte ette ei tulnud.

Germani rahvaste käest saime kana. Seda näitab kana nimetus Germani keeltes: Gooti — hana, Vana-Põhja — hani, Vana-Kõrge-Saksa — hano. Need sõnad tähendavad kõik kukke kui „lauljat“, vanast, Germani keeltes kaduma läinud tegusõnast *han = laulma (aga Ladina ja Kelti keeles alale püsinud: cano, canaim = laulan). Ka mõned teised Indo-Germani keeled näevad temas lauljat, nagu Leedu — gaidys ja Vana-Slavi — petlü = kukk, laulja. Ladina — gallus tähendab vististe ka hüüdjat ehk lauljat ja mitte Gallia looma, nagu mõned arvavad. — Gooti keelest ehk mõnest temale lähedal seisvast murdest tõusis meie sõna — kana, mis meil aga mitte enam kukke ei tähenda, vaid emalooma ja tõugu. Muutmata tuleb seesama sõna ja sellesama tähendusega nagu Eestiski veel Soome, Liivi, Vadja ja Vepsa keeles ette. Hehn¹⁾ arvab, et laenamine enne esimest Germani keelte häälikute muutust (erste germanische Lautverschiebung), siis kui germanlased hana asemel veel *kana ütlesid, sündima pidi. Muidu oleks lääne-soomlased niisama hana ütleva pidanud nagu germanlasedki pärast ülemal nimetatud muutust. Teatavaste jõudis see muutus, kus muu seas „k“ rõhu all oleva vokaali ees „h“-ks kujunes, juba III. ehk IV. aastasajal e. Kr. lõpule. Nii kauge mineviku sisse tagasi ei taha teine uurija

1) Hehn: Kulturpflanzen u. Haustiere, Ith. 330, 6. Auflage.

Thomsen¹⁾ meie tutvust kanaga mitte viia ja arvab, et meie kokkupuutumised germanlastega alles hilisemal ajal, esimestel aastasadel p. Kr. sündida võisid.

Isast looma nimetatakse Eestis — kukk (kukas, kikas, kikane, kikk ja kiko), Soomes kukko ja Liivi keeli — kik. Neile vastaks vana-Põhja — kokkr, Angelsaksi — cocc = kukk ja Madal-Saksa — küken = kanapoeg. Kukk on hääliksust järeleaimav sõnasünnitus ja sellepärast on kahtlane, kas siin laenamist oletada võib. Niisugused hääliksussõnad võivad üksikuis keelkondades ka iseseisvalt sündida²⁾. Ka vanas Greeka keeles tuleb niisugune sõna ette — *κικκα* (loe: kikka) = kana.

Kuna läänepoolsed Soome-Ugri keeled kana germanlaste käest said, tuli ta idapoolsete juure teisi teesid kaudu. Siin leiame Sürjäni — kurög, kurtaš, kuraga, Votjaki — kureg, kurega = kana (Huhn, Henne) ja Voguli küärek = kukk. Ahlquist³⁾ arvab, et loom sinna ühes nimetusega venelaste kaudu on tulnud, nagu Vana-Slavi — kurü = kukk ja Vene kura, kuritsa = kana seda näidata. Mõlemate keelkondade read viivad aga Irani keelte, kui oma alghallikate juure tagasi: Uus-Persia — khurus, kark, Kurdi — kurk, koros, kerge, Afganistani — čirk jne. Et Ida-Soome rahvad kana ja tema nimetust venelaste käest oleks saanud, ei taha tõsi olla. Neil rahvastel oli enne rohkem kokkupuutumist iranlaste kui venelastega ja nad võisid sõna ja looma otsekohe alghallikast Iranist saada ehk jälle mõne Türgi-Tatari rahva kaudu.

Mordva keeles kannab kana senini seletamata nimetust — saras, saraske, kuna kukke — atokš, atakš ja noort kana — arakš hüütakse, tulnud sõnadest — afa = isane ja ada — emane (Weibchen).⁴⁾

Kui kana kutsumisehüüd ja kanapoja nimetus on Eesti keeles — tibu (tibo) tuttav ja Võru murdes — tsibi, tsibine = kanakene (Hühnchen). Neile vastavad Soome — tipu; Mordva — tšipaka = kanapojuke; Sürjäni — tšipan = kana, tip = kanapoeg ja tip, tšip = kanapoegade siutsuv hääliksus (pilpender Laut der Küchel); Votjaki — tsipy = kanapoeg. See sõna näib neis keeltes vana ühine vara olevat, vanem kui iga tutvus kodukanaga. Ta on linnupoegade hääliksust tabada katsuv sõnasünnitus ja tähendas

1) Thomsen: Einfluss der germ. Sprachen lhk. 65, 66 121 ja 140.

2) Thomsen: Sealsamas, lhk. 145.

3) Ahlquist: Kulturwörter lhk. 20.

4) Paasonen: Mordvinische Lautlehre.

vist esmalt linnupoega, noort, väikest lindu (nagu Eesti keeleski veel: tsibi — häniline = Bachstelze). Missuguses vahekorras Vene — tsõpljä, tsõpljonok nendega seisab, on tume. Kui siin laenamise, ja mitte iseseisva tekkimisega, tegemist on, siis on Vene keel selle sõna Soome keelest võtnud. (Järgneb).

C. R. Jakobsoni kirjad J. Adamsonile.

Armas sõber!

Ma olin just K. juures, kui Teie kiri sinna jõudis. Paar päeva enne seda sain „Alek. kooli“ kirja kätte. Meie arvame, et seda kirja nagu ta seal on, enam tarvis ei ole venekeeli ümber panna, sest et seal kõik nii pikkalt ära on seletud, et tõlkimise juures teda palju ei ole võimalik solkida. Üks koht seal aga ei ole mite poliitika vääriline, see on, kus Teie ütlete, et rahvas ära on näinud, kuidas saksa koolides välja koolitud Eestlased rahva liigist ennast lahti löönud ja sellepärast rahvale mingi sugust kasu ei ole toonud. Muidu läheb see kiri korda.

Mis õppetajad ja rüütliid meie koolide eest kõik lubavad teha ja meie rahva põlve kergitada, see ei ole muud, kui see kõige jõledam rebase kavalus. Sellega naad püüavad aga rahvast vaigistada, et nõnda kõik meie asjad jälle nurja võiksid ajada. See töö on neil ka jo hea tük korda läinud. Meel läheb kurvaks, kui selle peale mõtled. Nagu ma Teile kirjutasin, oli minister Selenoi kroonu talukohtade müümise pärast ühe uue seaduse valmis teinud ja trükkida lasknud, ning ma olen seda kirja Moskvas oma silmaga näinud. Kõik oli jo nii kaugel, et see asi jo riiksradais pidi kinnitunud saama. Seal hakkavad Saksad kangeste selle asja vasta võitlema ja Albidinsky katsub ära seletada, kuidas kõik rahva väljarändamine ja vaesus üksi sest tulla, et kroonu talupoead vähem renti maksa, kui rüütliide talupoead. Selenoi ei ole ennast seal enam võinud pidada, vaid on täie süuga vanduma ja sõimama hakkanud, aga tema seadus on tühja aetud. Nüüd võite julged olla, et kui mite rahva poolest midagi ei sünni, et siis ka kroonu talupoegade rent pea ehk kahevõrra suuremaks saab tõusma. Naad löövad kõik vastavaidlemist nende sõnadega maha: „Rahvas rüütli mõisade peal võib jo maksa ja osta selle hinna eest, ja ei ole seiemaani veel millasgi oma rendi võlgu jäänud, siis ta ommeti ka peab välja tulema ja läbi saama.“ Mis neil ka viga nõnda rääkida, kui jo Jansen oma „Eesti (?) Põllumehe“ sees peaaegu sedasama räägib, kui ta soovib, et viimasedgi paelad peaksid langema, mis mõisnikusi keelavad talumaadega nõnda teha, nagu hobuse ja härjadega laadal (№ 1, l. k. 3—4)

Mis rüütlid koolide eest lubavad teha, sellega on lugu just nõnda-sama. Jansen on oma lehtedega nüüd mõisnikude suu, seal võime ika ära näha, mis naad tahavad. Nõnda kirjutab ta omas viimases lehes (№ 9) „Ausad suurepõllumehed! olge nõnda head ja avitage põllumeeste koolide eest muretseda!“ n. n. e. Ta ei ütle siis mite „Aleks. kooli“, ehk meie „põllumeeste kooli“ eest, vaid koolide eest. See on meelega nõnda öeldud. Meie oleme kuulnud, et rüütlid nüüd ka omalt poolt üht seesugust kooli tahta asutada. Läheb neil see enne meie kooli asutamist korda, siis on naad ka võitnud. Sest meie teame jo, kui rumal meie rahvas veel on; mis o d a v a m, see on neil ika ka veel p a r e m. Sinna kooli saab siis üks õppetaja, kes oma paksu kõhuga enam kansli peale ei viitsi tõusta, ehk muu seesugune päävavaras direktoriks, saksa keel ja meel on muidugi seal pääsi, ning nõnda saab siis lühikese aega meie peremeeste seas niasama palju „Saksu“ olema, nagu neid nüüd linnades on. Külap siis loeme ka pärast „Eesti Postimehe“ sees sest, mis head meile rüütlid kõik teinud ja toonud. Hurrah! elagu meie armsad isad!

Seesamasugune lugu on ka minu aealehega. Saksad olid asja nii kaugele ajanud, et mul ülema zensori valitsuse poolt 4-mal Jaanuaril otsus sai: ei lubata! Sellega ma aga ei jätnud asja seisma. Meie oleme rasket tööd selle asja pärast teinud. Rääkimata sest, mis suurte meestele suusõnaga on ete pantud, on iseäranis vene aealehtedes selle asja tulust palju rääkitud, ja pealegi nõnda, nagu oleks see asi jo kinnitud. Iseäranis on meil jälle Moskva zeitung väga abiks olnud. Nüüd on asi nii kaugel, et minister enam ei võigi keelada, kui ta ka tahaks, ning ma saan nädala pärast jälle ühe kirja sisse andma, kelle järel ma luba loodan saama. Kirja panen saksakeeli seie juure; Teie võite teda jo Holstres omale ära lasta selletada. Mul ei ole teda aega ümber panna.

Ma kirjutasin Teile sellepärast Henno adressi al, et ma kirja siis ruttemine Teie kätte arvasin minevat. Ma palun Teid, kõik neid sõnumikusi ära põletada, ka tänast. Kasu naad ei too, aga kahju võib neist tulla, kui naad mõne mehe pihku võiksid puutada.

Paulson on jo pea kuu aega ühe uue koha peal, kus ta käsi hästi käib ja ta 20 rubla kuus palka saab.

Jääge siis seks korraks jälle tuhandaks terveks!

St. Peterburgis, sel 10-mal Märtsil 1869.

Teie tru

C. R. Jacobson.

Obgleich ¹⁾ mein Gesuch vom 22. Nov. 1868 um die Concession zu einer in St. Petersburg erscheinenden estnischen Zeitung „Valgus“

1) Tõlge. Olgugi, et minu palve 22 novembrist 1868 Peterburis ilmuva Eesti ajalehe „Valguse“ luba pärast eitavalt on otsustatud, võtan ma siiski omale, iseäraliste olude läbi selleks sunnitud, veel kord vabaduse Keiserlikku Ülemtsentsurivalitsust selles asjas tülitada.

abschlägig beschieden worden ist, so nehme ich mir, durch eigenthümliche Umstände dazu veranlasst, doch noch einmal die Freiheit, eine Kaiserliche Obercensurverwaltung in dieser Angelegenheit zu behelligen.

Als ich mich im vorigen Sommer in Dorpat aufhielt, erschienen die Gemeindeältesten des Dörptschen und Fellinschen Kreises zu wiederholten Malen bei mir, mich dringend bittend, mit Beginn des Jahres 1869 in St. Petersburg eine estnische Zeitung herauszugeben. Ihre Gründe dafür waren folgende:

Da ihnen die bisher erscheinenden beiden kleinen estnischen Wochenschriften nicht genügten, hielten sie auf Gemeindekosten die Rigasche deutsche Zeitung, welche sie sich von ihren Gemeindeschreibern übersetzen liessen. Bei dieser Lectüre waren sie aber so weit gekommen, dass sie nicht mehr wussten, was sie zu wünschen oder zu meiden hätten, und was ihren Gemeinden nützlich oder schädlich wäre. Deutschland in seinen Einigungsbestrebungen und seinem lebendigen Patriotismus hatten sie auf diesem Wege sehr genau kennen und ehren gelernt, über das innere Leben Russlands hatten sie aber nur im Fall einer Polemik zwischen diesem deutschen Blatte und den russischen Zeitungen erfahren. „Unser dankbares Herz zieht uns nach Russland hin, unser Verstand aber nach Deutschland; unter Russland können wir uns nur ein wüstes Land vorstellen, wo man seines Lebens nie sicher ist, Deutschland bleibt uns dagegen mit einem Heiligenschein umgeben, trotzdem, dass sich unser Herz dagegen auflehnt!“ Das waren namentlich die Worte des Helmetschen

---

Kui ma läinud suvel Tartus elasin, ilmusid Tartu ja Viljandi maakonna vallavanemad mitu korda minu juure ja palusid mind tungivald, 1869. aastaga alustades St. Peterburis Eesti ajalehte välja anda. Nende põhjused selleks olid järgmised:

Kuna neile mõlemast väiksest Eesti nädalalehest küll ei olnud, pidasid nad endile valla kulul Riia Saksa ajalehe, mida nad oma vallakirjutajatel lasksid endile ümber panna. Selle lugemise juures olid nad aga nii kaugele jõudnud, et nad enam ei teadnud, mis neil soovida või mille eest hoida tuleks ja mis nende kogukondadele kasulik või kahjulik oleks. Nad olid sel teel Saksamaad tema ühenduse püüetega ja elava patriotismusega väga hästi tundma ja auustama õppinud, aga Venemaa sisemise elu üle olid nad ainult vaidluse puhul selle Saksa lehe ja Vene ajalehtede vahel teada saanud. „Meie tänulik süda tõmbab meid Venemaa poole, meie mõistus aga Saksamaa poole; Venemaa all võime meie endile ainult metsikut maad ette kujutada, kus kunagi ei või oma elu pärast julge olla, Saksamaa sellevastu jääb meile pühaduse paistega ümbritsetud, selle peale vaatamata, et meie süda selle vastu paneb.“ Need olid nimelt Helme vallavanema sõnad. Inimesed soovivad sellepärast Eesti ajalehte, kes, otsekohe Vene hallikatest ammutades, Venemaa õiges valguses näitama ja isamaalisi küsimisi väljaspool igasugust võõrast mõju arutama peaks. Et näidata kui tõsi neil selle sooviga oli,

Gemeindeältesten. Die Leute wünschten daher ein estnisches Blatt, das direct aus russischen Quellen schöpfend Russland im wahren Lichte darstellen und die vaterländischen Fragen ausserhalb aller fremden Einflüsse besprechen sollte. Um zu zeigen, wie ernst sie es mit diesem Wunsche nahmen, erboten sie sich dazu, nach Ablauf des ersten Jahres, falls die Abonentenzahl die Unkosten noch nicht decken würde, die Bestreitung des Fehlenden auf sich zu nehmen.

Weil die Volkslehrer aus Mangel an guten estnischen Schulbüchern sich bisher immer mit deutschen Büchern haben behelfen müssen, daher ist es wohl erklärlich, dass die Leute so reden konnten, in dem dieser Glaube in Bezug auf Deutschland ihnen schon mit den Kinderschuhen eingepflicht ist. Daher kommt es auch, dass die Gemeinden ihre Interessen oft auf die leichtsinnigste Weise aufopfern, wie z. B. bei dem Aufgeben der estnischen Unterrichtssprache in den Kirchspielsschulen gegen die deutsche. Unter solchen Umständen konnte ich ihnen ihre Bitte nicht abschlagen, besonders, weil sich mir auf diesem Wege die Aussicht darbot, meine bisherige literarische Wirksamkeit zum Besten der estnischen Volksbildung in einem grösseren Umfange fortsetzen zu können. Nachdem ich jedoch von einer Kaiserlichen Oberzensurverwaltung am 4. Jan. 1869 einen ungünstigen Bescheid erhalten, hielt ich es nun auch für meine Pflicht, diejenigen Personen davon in Kenntniss zu setzen, die die Sache zuerst angeregt hatten. Während dieser Zeit hatte sich aber das Gerücht von dem Erscheinen einer St. Petersburger estnischen Zeitung schon

---

lubasid nad omalt poolt, kui esimese aasta jooksul lugejate arv kulusid veel katma ei peaks, puuduva summa oma kanda võtta.

Et rahvakooliõpetajad eestikeelsete kooliraamatute puudusel endid tänini ikka saksakeelsete kooliraamatutega on pidanud läbi aitamata, sellepärast on küll arusaadav, et inimesed nõnda rääkida võisid, sest et see usk Saksamaa kohta nelle juba lapsest saadik külge kasvanud on. Sellest tuleb ka, et kogukonnad sagedaste kõige kergemeelsemal kombel oma kasud ohverdavad, nagu näit. Eesti õpekeele vahetusel kihelkonnakoolides Saksa keele vastu. Niisugustel oludel ei võinud ma nende palvet tagasi lükata, iseäranis, et see tee mulle võimalust pakkus oma senist kirjanuslist tegevust Eesti rahvahariduse kasuks suuremal määral jätkata. Peale selle aga kui ma 4. janr. 1869 Keiserlikult Ülemtsensurivalitsuselt eitava otsuse sain, pidasin ma oma kohuseks sellest neile inimestele teatada, kes kõige pealt olid asjast kõnelenud. Vahe ajal oli aga teade Peterburi Eesti ajalehe ilmumisest juba üle maa laiali lagunenud ja vallavanemad ning koolmeistrid, kellest keegi tagasi lükkava otsuse peale ei mõtelnud, olid igal pool ilma minu teadmata ja tahtmata suure hulga lugejaid kogunud. Alles nüüd teatavad nad mulle oma toimetuste tagajärgedest ja paluvad mind ühtlasi Keiserlikule Ülemtsensurivalitsusele selle asja lähemat olukorda täielikumalt ära seletada, kindlas lootuses, et neile siis vististe ajaleht lubatakse.

durchs ganze Land verbreitet, und die Gemeindeältesten und Schulmeister, von denen Niemand an einen abschlägigen Bescheid dachte, hatten überall ohne mein Wissen und Wollen eine grosse Anzahl Abonenten gesammelt. Jetzt erst theilen sie mir das Ergebnis ihrer Bemühungen mit und bitten mich zugleich, eine Kaiserliche Obercensurverwaltung die näheren Umstände dieser Angelegenheit ausführlicher auseinander zu setzen, in der festen Zuversicht, dass man ihnen die Zeitung dann sicherlich gewähren werde. —

Armas sõber!

Teie ei või mite arvada, missuguse igatsemisega ma oma kirja peale Teie käest vastust ootan. Seesugust rasket suve, nagu tänavu, ei ole mul veel minu elu sees olnud. Oma raha andsin ma kevade trükki-paberi eest välja, suvi otsa sissetulekut ühtegi ei olnud, — ela kui tahad! Nüüd seisab mo trükkimise töö jo kuu otsa; raamat oleks muidu ammugi jo valmis. Kõik omad mured kihutasin ma aga seeläbi minema, et ma kangest tööd tegin, nõnda et ma istumisest lõppeks ühe kopsu tõbe sain. Aga raamatu tõine jagu on ka valmis saanud, ja kui mul raha oleks, siis võiksin ka tema veel Jõuludeks valmis trükkida lasta. See oleks kül väga suureks tuluks ka Aleksandri koolile, sest neist raamatutest saab rahvas õige ära tundma, mis üks õige põllumees kõik peab mõistma. Ma pidasin jo nõuu, selle tõise jau, kes umbes 18—20 trükki-poognat suur saab olema, Laakmannile ära anda. Aga siis ma omast tööst jälle ühtegi ei saa, sest Laakmann mulle ommeti enam ei saa maksuma, kui piltide raha, mis 300 rubla peale tõusis. Jõuaks ma aga oma kulu peal trükkida lasta, siis tooks mulle iga trük kõige vähemalt 500 rubla puhast kasu sisse. Aga kust selle trükkimise kappitali võtta! Ma maksaks hea meelega paar aastat otsa 6 protsenti, sest kahe aastaga saaksid trükkimise kulud täitsa sisse olema tulnud, aga kus on see mees, kellest seesugust summat laenata? Mina ei tunne ühtegi oma tutvade seas.

Aga mis räägin ma jo tõisest jaust, kus ma esimesega veel killas olen, et ei tea, mis peale hakkada! Armas sõber, kas Teil veel võimalik ei ole, abi saata? Minu jõud ja lootus tahab jo ära nõrkeda. See suvi oli jo mittu korda lugu nõnda minuga, et mured päävaliku ülespidamise pärast mind sundisid seejärel mõtlema, kuidas oma tööga puhtast ära tõise põllu peale minna, aga ommeti on mulle minu praegune töö nii armsaks läinud, et kui ma tema ära annaks, niisama oleks, kui annaks ma oma elu ära. Ma ei või enam tagasi pöörada, aga pean ka tunnistama, et väga raske on, seesuguste mure muljutuste al tööd teha. Oleks mul veel võimalik, neid põllumeeste raamatuid oma kulu peal trükkida lasta, siis annaks see mulle ommeti sedagi lootust, et naad mulle ehk edespidi nii palju sisse toovad, et selle abiga võiksin elada, Aga pean ma naad tõiste inimestele häda pärast ära müüma (Laakmann saaks neid paari sada rubla eest hea meelega võtma), mis hakkab ma siis peale, kui minu jõud jo otsas on, et omale ühe uue elu-ülespidamise valitseda?

Nüüd olen jo 28 aastat vana, kus tõistel meestel minu seisusest toredad majapidamised, proudad ja lapsed on, — minul aga ei ole veel nii palju, et üksi võiksin häda vaevalt elada. Jõuaks ma aga omad raamatud ise trükkida lasta, siis ei oleks mul enam ühtegi kartust, sest siis saaksid naad mulle pärast tõesti nii palju sisse tooma, et neist võiksin veikselt viisil elada — muud ma ka ei tahagi. — Kui Teie sellepärast üht meest tunnete, kes oma raha intresside peale annab, ehk võite nõnda seada, et ta tema minu kätte usuks. Kartust ei pruugi seal juures ühtegi olla, sest trükkitud raamatud on ika kaks korda nii palju väärt, kui trükkimise kappital. Ka on need seesugused raamatud, keda igal põllumehel tarvis saab olema, ja kes pärast meie koolides kooli raamatudeks saavad saama. Ma saa Teie käest pikki silmil vastust ootama, sest mured ei lase mind enam ööse magada! —

Teie ehk jo teate, et Aleks. kool on kinnitud ja Keiser on käskinud, selle Kooli heaks terves Vene riigis raha korjada? Nii pea kui Teie valitsuse käest kirja saate, siis andke mulle sest ka kohe teadust. Minu adress on nüüd: По Ново-Исакиевской, въ домѣ Труссонъ № 22, кварт. № 17. —

Teid südamest tervitades jään, igatse . . . . . vastust ootes,
Teie truul C. R. Jacobson.
Peeterburgis, sel 23. Sept. 69.

Armas sõber!

Siin saadan Teile 540 raamatut kahe kasti sees, ja palun voormehele iga puuda pealt 80 kop. välja maksa. Ka palun raamatud mõlema kastide kohe välja võtta, sest et naad vist niisked saavad olema ja kuivatada tahavad. Muud asjad postiga!

Teid südamest tervitades
Teie truul C. R. Jacobson.
sel 4. Jõulu kuu p. 69.

Armas sõber!

Teie kirja olen kätte saanud ja olen ka kohe J. nile kirjutanud. Jumal antku, et kõik hästi korda läheb, muidu on vähe head mul omaast tööst loota. Ma olen Teile kahe kasti sees raamatuid saatnud ja naad saavad umbes 20-mal ehk 21-mal Deetsembril Viliandis Lange (Petersoni) poes olema. Kui ehk keegi Teie poolt nende päävad sees linna peaks sõitma, siis palun neid sealt ära lasta tuua. Iga puuda eest tuleb aga 80 kop. veu raha maksa, mis ma välja palun panna ja lõppeks raamatute rahast maha võtta.

Seda ma kül ei oleks uskunud, et Hansen seesugune Jesuit on. Minu nõuu, kirikõppetajatega leppitust teha, tuli otsekohelisest südamest, aga ma nään, et muud ei tahetud, kui mind jesuuti kunstükitega petta ja

äravaigistada. Seiemani on vene zeitungid meie kooli-asju kaunis puutumata jätnud, seesugust narrimist ei jõua aga keegi enam kannatada, nagu õppetajad meiega teevad. Ma arvan, et asi pea kiriuks saab minema. Katsugu Hansen siis, kuidas ta neid vaimusi vaigistab, keda ta oma kaela kutsunud. Ka olen ma nüüd täitsa sellega ühes nõuus, mis Tartu-Viliandi koolmeistrid ja vallavanemad tahavad teha. —

Aeg on väga lühikene! Tõine kord enam!

Teie truu C. R. Jacobson.

Kirjandusline ülevaade.

Joh. Aavik. Keele kaunima kõlavuse poole. Äratrükk „Eesti Kirjandusest.“ Eesti Kirjastuse-Ühisuse „Postimehe“ kirjastus. Tartu 1913. 36 lk.

Möödaläinud aasta jooksul astus hr. Joh. Aavik pika rea kirjutustega osalt päevalehes „Postimehes“, osalt kuukirjas „Eesti Kirjanduses“ üles, milles ta enam ehk vähem põhjalikku muudatusi Eesti õigekirjutuse, peaaesjalikult aga õigekeelsuse alal püüab maksuma panna. Nende ehituste alusmüüriks, vundamendiks, võiks käesolevat kirjatööd pidada, mis „Eesti Kirjanduse“ möödaläinud aasta XI—XII numbris ilmus ja siis küll „Eesti Kirjanduse“ lugejatele tuttav tohiks olla. Hr. Aavik astub siin pika rea nõudmistega Eesti õigekeelsuse alalt ette, mis, kui neid järjekindlalt maksuma panna, Eesti keelele sügavasse luusse ja lihasse lõikaksivad ja temale väljanägemise annaksivad, mis meile õige võõrastav oleks. Missugust seisukohta tuleb meil hr. Aaviku tähendatud keeleuunduste vastu võtta? Kas teeme nad ilma vastuvaidlemata omaks, või tõrjume nemad tagasi, või on teatav väljavalik siin soovitav? Kas on nad tõeste sedavõrt tarvilised ja möödapääsemata, et me tänini tarvitusel olnud keele peaksime ohverdama ja selle asemele midagi uut seadma, mille headustest ja halbtustest me esiootsa muud ei tea, kui et hr. Aavik seda uut keelt väga ilusaks nimetab?

Iseloomuline on hr. Aavikul juba raamatu motto:

„Enne riist, siis teos;
enne keel, siis kirjandus.“

See motto ütleb lühidalt ja selgelt ära, mis Aavik keelest arvab, selles juurduvadki kõik hr. Aaviku ettepanekud. Kust Aavik selle motto on võtnud, ei tea ma ütelda, nähtavaste on see tema enese loodud, vähemalt kuulen mina sarnast mõtet esimest korda. Sellest mottost loogiliselt järeldades jõuame kindlale otsusele, et me kõige parema kirjanduse siis saame, kui papagoile õige ilusa keele kätte õpetame. Vaatame natuke ligemalt küsimust, mis on vanem, kas keel, või kirjandus, kuna me

kirjanduse all kõikide nende mõistete, mõtete, soovide ja ihade summa mõtleme, mis kirjanduses välja on üteldud, mitte palja kirjutatud paberi virna. Tõsi on, et meie mõisteid ja ihkeid välja ütelda ei saa, mille jaoks sõnad puuduvad. Küsitav on aga, kas meil ülepea sarnaseid mõisteid olemas on. Kas on inimesel ülepea võimalik midagi mõtelda või tahta, mille jaoks sõna puuduks? On, ütlevad luuletajad. Palju tumedaid ihasid liigub rinnas, neid ei saa aga avaldada, ei ole kohaseid sõnu. Ma parandaksin seda nõnda: ihad on, aga nad ei ole kirjanikule enesele nii võrt selged, et ta neid saaks välja ütelda. Mitte sõna puudus ei tee takistust, vaid kirjaniku enese rinnas valitsev ämarus, ta ei ole ise suutnud enesele selgeks teha, mida ta tahab. Ta peab ise eneses selgusele jõudma, siis ilmub iseenesest ka kohane sõna. Sõna ja mõte on ühendatud nagu keha ja vaim: kus mõte on, seal on ka sõna, aga ometi mitte ümberpööratud. Kas mõte ilma sõnata olla võib, seda meie ei tea, igatahes on see aga muusika ja kujutava kunsti alal võimalik, kus me ilma sõnuta väga hästi läbi saame; sõna ilma mõtteta võib küll olemas olla, aga ainult kui surnukeha, kui papagoi häälitsemine, mis mingit „kirjandust“ kunagi ei sünnita. Iga uus mõte leiab enesele silmapilk ise ilma mingi kunstilise kangutamisetä kohase sõna. Sõna ilma mõtteta ei sünnita mingit mõtet. Keel ja mõte on ühel hoobil, ühel ja sellisamal silmapilgul olemas, neid üksteisest lahutada on võimata, kuid mõte on looja, sõna on loodud. Nõnda saan mina asjast aru.

Hr. Aavikut on nähtavaste see tõeasi eksiteele viinud, et metsrahvaste juures ühe Goethe või Shakespeare ilmumine võimata on, niisama nagu see ka Eestis 17, 18. ja koguni 19. aastasajal võimatu oli, mitte et sõnadest puudus oleks olnud, ehk keelel tarviline ilu oleks puudunud, vaid et mõistete kogu, teise sõnaga haridusline ala veel liig madal oli. Sellest-samast keelelisest materjalist, mille varal Koidula 19. aastasaja teisel poolel laulu „Ema süda“ lõi, suudeti aastasaja esimesel poolel ainult haledaid vammel-värssisid luua. Keel oli mõlemal puhul üks ja seesama, kuid haridusline ala oli sedavõrt kerkinud, et Koidula ilmuda võis, et temast suudeti aru saada.

Sellest valseisukohast väljamineks, et sõna mõtte looja on, jõuab Aavik nüüd otsusele, et meie oma mõtetele, oma „kirjandusele“ hoopis kõrgema luulelennu saame omandada, kui me enestele ilusa keele loome. Me nägime juba, et mitte keel mõtet ei loo, vaid ümberpööratud ilus, selge, kindel mõte samasuguse keele loob. Me võiksime siis kõik Aaviku katsed kunstisel teel keelt ilustada, et selle läbi kirjanduse peale mõjuda, iseenesest juba nurjaläinud katseteks tunnistada.

Aga hr. Aavik vastab vististe, tema ei olevat keele uueste-loomist soovitanudki. Selle kohane motto olevat raamatule vast kogemata peale sattunud, raamatus eneses ei tahtvat ta midagi uut luua, vaid seda, mis juba keeles olemas, ilustada. Vaatame siis asja sellest ilustamise seisukohast. Hr. Aavik alustab oma tööd lausega: „Senni on meil vähe, kui pea sugugi mitte, rõhku pandud keele kõlalise ilu, eufonia peale õige-

keelsuse küsimusi otsustades ja grammatikat arendades. Ainult omapärasuse ja otstarbekohasuse põhjusemõte on juhtiv ja mõõduandev olnud. kui üleüldse mingisugusist põhjusemõtteist teadlikud oldi. Sellega eksiti: estetilinegi külg on tähtis. Sest ilu on see, mis iga asja kallimaks ja väärtuslikumaks teeb, ka keele.“ Selle järele võiks nüüd oodata, et Aavik nii palju kui see käesolevas küsimuses võimalik on, ära katsuks määrata, mis ta keele iluduseks nimetab. Keelt ilusaks teha, selle peale on ju terve raamat otsekohe sihitud. Aga hr. Aavik jätab selle põhjaneva küsimuse täitsa lugeja enese otsustada, kuna ta siin suure hüppe keele iluduse juurest keele inetuse juure teeb, tõendades, et „meile kõigile armas emakeel mitte täitsa eufonia nõudeid ei täida ja et iga võrdlus Italia keelega naivne, kui mitte ironia, tunnub.“ Missugused on need eufonia nõuded, kes ja kus on need üles seadnud, mispärast peab Eesti keelt nimelt Italia keelega võrdlema? Selle asemel, et nende küsimuste peale vastata, ilma mille kindlaks määramata pärastine ehitus ometi kõik ilma alusmüürita, liiva peale on ehitatud, läheb ta tõenduse juure, et Eesti keel „kõlaliselt mitte ilus“ ei ole, vaid „peidab endas fatalseid kakofonia (inetuma kõla) põhjusi.“ Nõnda ei saagi meie kuulda, missugused ilusa keele tundemärgid on. Vaatame siis hr. Aaviku järel astudes, kas me vähemalt seda kuulda saame, mis asi keelt inetumaks teeb.

Hr. Aavik loeb siin tõeste terve rea keele nähtusi ette, mis tema arvates inetumad pidavat olema. Need olevat järgmised: 1. Rõhk esimese silbi peal: „see on midagi jõhkrat ja ebaeleganti. Sõnad, mis keskel (eel-eelviimsel, eelviimsel, koguni viimsel silbil) rõhutud, on ilusamad, elegandimad, harmonilisemad; nad avaldavad suuremat proportsiooni ja tasakaalu.“ Siin soovitatakse Eesti keelt Prantsuse keelega võrrelda. Selle põhjenduse võime lühemate sõnadega järgmiselt ära ütelda: Sõnad, millel rõhk esimese silbi peal, on inetumad, sellepärast et nad inetumad on; sõnad millel rõhk mitte esimese silbi peal ei ole, on ilusad, sellepärast et nad ilusad on. Mina ei ole sarnase põhjendamise läbi põrmugi targemaks ega ka usklikumaks saanud.

Iga tahes arvab aga hr. Aavik, et rõhu olude poolest midagi parata ei olevat. Ta ei tee siin kuigi palju ettepanekuid, nõnda et me rõhuoludest ilma pikema arutamisetä võime mööda minna.

Teine liik inetusi Eesti keeles olevat hääleliste konsonantide puudumine, selle poolest olevat Eesti keel ühetoonilisem ja kuivem. Aga ka siin ei ole palju rohtusid soovitatud. Soovitatakse ainult ae asemel ai: „ai'l on enam helki ja ilu kui ae, mis lamedamalt ja tuhmimalt kõlab,“ nõnda siis jällegi ai ilusam kui ae, sellepärast et ta ilusam on.

Kolmas liik inetusi olevat lühikeste silpide järgnemised, mida „mitte just ilusaks ja esteetiliselt pidada“ ei võivat. Niisugused inetused olevat: sada-dele, vanadele, tulemisega jne. Miks need inetud peavad olema, seda hr. Aavik ei seleta. Koguni endinegi põhjendus: inetud, sellepärast et nad ilusad ei ole ehk et nad inetud on, on siin ette toomata jäetud. Nõutakse ainult usku pimedast peast, et „Eesti keel tõe poolest palju ilusam oleks,

kui tal mitte nii palju lühikesi, iseloomuta silpisi ei oleks.“ Need teevad „sõnad ja fraasid kahvatumaks, värvituks, energiamatumaks; jändrikumad, jämedamate konsonandi rühmadega või pikemate vokalidega sõnad kõlaksid igatahes paremini; neil oleks enam iseloomu ja mehelikkust.“

Õieti on need kolm Eesti keele inetuste (!) liiki ainult sissejuhatuseks; pea osa on 4. liigi alla kokku võetud ja ei sisalda midagi vähemat kui nõuet s ja t, d häälikuid keelest välja heita mis tahes abinõudega. Miks just s:i, mida inetumakski ei ole nimetatud, ei ole arusaadav. Aga t, d vastu on hr. Aavik püha viha täis ja kuulutab sellele häälikule halastamata hävituse sõda. See olevat „kõige tüütavam konsonantidest Eesti keeles, kõige inestavam, kõige ninatargem, kõige edevam, see, kes end igale poole vahele topib.“ Ja hr. Aavik soovitab nüüd kõige kentsakamaid sõnade moonutusi ette võtta, et seda häälikut Eesti keelest välja kangutada. Aga nagu eespool, nõnda otsime ka siin asjata põhjendusi. Asjata küsime meie, miks peavad s ja t just Eesti keeles inetud olema ja armsas Italia ja Prantsuse keeles mitte. Ei ole ju vist ühtki keelt olemas, kus need häälikud puuduksivad, ja ainult Eesti keeles olevat nad inetuse märk. Mispärast? Aavik jätab vastuse võlgu. Peame siis katsuma ise seda vastust otsida.

Kui me üksikult juhtumised ligema läbivaatamise alla võtame, kus s ja t Eestis hr. Aaviku arvates inetumad on, siis tungib meil iseenesest otsekohe vastus keele peale: Need on pea ainult juhtumised, kus s ja t Soome keeles puuduvad. Meile saab nüüd hr. Aaviku püha viha nende häälikute vastu arusaadavaks. Ta on harjunud neid sõnu Soome keeles ilma s ja t:ta hääletama ja temale tuleb see vastik ette neid samu sõnu Eesti keeles s ja t:ga hääletada. Kõige imelisem aga on järgmine asi, mis ühtlasi näitab, kui vähese järeлкаalumiseга hr. Aavik oma otsused on teinud ja kui vähe ta selle üle järele mõtelnud on, miks need häälikud temale vastikud näivad olevat: Ta ei näi ise sugugi aimavat, et ta oma keele iluduse Soomest on pärinud, et tal need keelekujud inetumad tunduvad, mis Soomes puuduvad. Vähemalt ei näi ta kuskil selle peale tähendavat, et ta Soome keelt iluduse eeskujuks peab. Ta ei ole nähtavaste nii kaugele asja läbi mõtelnud.

Ma ei taha mitte ütelda, et ükski Aaviku toodud näitustest vastu võetav ei oleks. Ma ei saa tema soovitud näitusi siin üksikult läbi harutada. See viiks liig kaugele. Tähendan ainult, et tema soovitatud näitused kahte liiki langevad: ühed on Eesti murretest võetud, nende vastu ei ole mul iseenesest midagi ütelda, olgu siis et mitmete nende paigutamine kirjakeeles kindlaks saanud kujude asemele asjata jõuuraiskamine oleks; teine liik näitusi on hr. Aaviku luuletatud, need tulevad tingimata hukka mõista. Minu soov oli ainult näidata, et Aaviku ülesseatud mõtted, mille põhjal ta Eesti keelt ilustada tahab, ilma mingi põhjenduseta ette on toodud, liiva peale üles loperdatud ehitused on, mida esimene tuulepuhang ümber lükkab. Niisugused põhjendused, kui „see ei ole ilus, sest et ta inetu on“, on sõnadega mängimine.

Ehk küll hr. Aavik katsunudki ei ole tõsiselt, ilma palja sõnade mänguta, ära määrata, mis keeles ilusaks ja mis inetumaks tuleb pidada, kutsub ta siiski kõiki üles ilusa keele eest vihast võitlust võitlema. Keegi ei pidavat ära hirmuma oma iluduse mõistet keele asjus maksma panemast. Meil on siis, kui hr. Aaviku soovitus viljakandja maa peale on langenud, mida kõige järke otsustades jaatada võib, lähemal aastatel niisuguse Babeli keelte segadusega tegemist, niisuguse lohakuse ja kirjaoskamatusoga (безграмотность), mida vaevalt enesele ette võib kujutada, kuna ju igal ühel oma mõiste keele iluduse kohta on, mida tema kutsutakse maksma panema.

Selle asemel, et niisugust korralagedust ja kirjaoskamatust maksma panna, soovitaksin mina teist palju mõjuvamat ja ka teadusepärasemat abinõuu tarvitusele võtta: Asutatagu ometi keeleuundajate poolt oma ajakiri, tuldagu seal mitte paljaste sophismustega välja nagu hr. Aavik käesolevas töös, vaid tõsiste teadusliste põhjendamistega. Põhjendatud keele paranduste vastu ei ole kellelgi midagi: elav keel edeneb alatasa, ainult surnud keel püsib kord ettemääratud raamides. Sarnasel ajakirjal, kui tõsine vaimustus teda kannab, ei saa toetust kindlaste mitte puuduma. Hr. Aaviku soovitatud abinõuu tagasi tõrjumiseks on aga raske küllalt käremaid laitude sõnu leida, sest et tema soov meie õigekeelsust ja õigekirjutust kõige pahema korralagedusega ähvardab.

Mis õigekirja ja õigekeelsuse äramääramisel minu arwates juhtnööriks tuleb pidada, sellest edespidi siinsamas pikemalt.

J. Jögewer.

Finnisch-Ugrische Forschungen. XII. 1—2. (Lõpp). Kõige hiljemalt esimese enne kristlase aastatuhande 1. poole sisse ulatavad laenud, mis Irani (Vana-Persia) rahvastelt saadud. Ülemal nimetatud töös toob Setälä niisugustest Irani (Aaria) laenusõnadest lk. 264—268 sõnad: *a e v a*, *a i v a* nur, *bloss*, *sehr*, *überaus*; ja *a i n a*, *a i n u*, *a i n u t e*, *a i n u m e s t e*, *a i n a - ü k s i*, *nur*, *bloss*; *ganz*, („aina punane“) ja *a s u m a*, mis Indo-Europa keeltega arvatavaste algsuguluses seisab. — Sellest samast ajast pärit võiks olla Soome ajatar, ajattara: **Th. Korsch**, Zur Etymologie des finn. ajattara (Soome ajattara etümologiast), mille kohta võiks vahest võrrelda Wiedemanni „aiatar, -ri, (äiätär, äi, vahest Soome Äijätär, ühe jumaluse nimi), sellest aiatari-hein Ackerscabiose (*Scabiosa arvensis* L), vahest ka ära vahetatud sõnaga äiaterad“. Nii Wiedemann. Kas sõnal „aiatari-hein“ on midagi ühendust Soome ajatariga, ei tea ma ütelda. Soome ajatar tähendab praegu naimetsavaim, metskurat, „alp“, mis Persia-Türgi keeltest võiks laenatud olla, kuna jälle leedulased oma *a i t v a r a s' e*, mida tänini Soome ajattari hallikaks loeti, Soome-Eestist oleksivad laenanud (lk. 150—153).

Laenusid Germania keeltest käsitab Setälä eelpool nimetatud töös, milles järgmised Germania keeltest laenatud Eesti sõnad ette toodud:

Lõuna-Eesti kõblas g. kõblase ehk kõbla (lk. 275) hohlbeil, erdhacke, vana-Gothi sõnast *skobla (hilisem Saksa Schaufel), nõnda siis üks kõige vanematest Germania laenusõnadest; kaval (lk. 286) ühest Germania sõnast *skavald; mäsrs g. mäsrsi e. mäsre, mäsrs g. mäsrsi, mäsrs g. mäsrsu, Lõuna-Eesti märz, mers, sack, kober, kassi-märsid aus birkenrinde geflochtene koberchen on kas Eestimaa rootslastelt ehk Ala-Saksa keelest laenatud (lk. 270). — **Evald Lidén** Miszellen zur finnisch-ugrischen lehnwörterkunde (lk 86–97), toob järgmised sõnad, mis Germania keeltest laenatud: pinu oletatavast Germania sõnast *fīnō-(?), hila ankerstein am netze, vrd. Rootsi ile, ĩla — (Eestis on h sõna etteotsa hiljem juure lisatud); viñt fink vrd. Rootsi tvint, fint, kvint, kuna Eesti vink fink vist Saksa keelest pärit on; rääs abfall und ausgenommenes eingeveide von fischen vrd. Rootsi raes, res id. — **Kluge F.** Zu den finno-germanischen lehnbeziehungen (Soome-Germania laenuoludest lk. 38–39) peab Germania keeltest laenatud sõnadeks: kangas gewebe ja raba treber vrd. vana-üli-Saksa trebir, Keskalasaksa ja vana-Skandin. draf. **Saxén Ralf** Etymologische beiträge (107–114) ühendab sõnad: hiis g. hiie-? ja Germania *hīdi —, igatahes mitmetpidi väga kahtlane võrdlus nagu uurija isegi nimetab. Meie sõna hiis on muidu tänini ainult veel Soome ja Lapi keeltest tuttav; maim, -u, -e, kleiner fisch, fischbrut, Soome maiva ja maima — vahest Germania *maiva-, kimama anfangen hell zu werden, vrdl. isl. skima klar werden jne.; kiim, begierde, geschlechtstrieb (Saxén peab selle sõna Germania tüvest *skīm—laenatuks, Wichmann, vrd E. K. lk. 138 Soome-Ugri sõnaks. Mõlemad arvamised võiks nõnda ühendada, et Germania sõna häälikute poolest Soome-Ugri sõna peale on mõjunud ja m hääliku üleüldistanud). Niisama Germania keeltest laenatud on Saxéni arvates ka kiilas glatt, glänzend, kiilama glänzen, kilu kleiner fisch jne. Viimased sõnad tarvitavad aga veel ligemat selgitamist. — **Suolahti** Zu den finnisch-germanischen beziehungen (Soome-Germania vahekorrast 103–106) toob sõnad: naast, -a, -u, metallplatte, buckel, hornartiger auswuchs, nast -a, band (pt), nast ja nast, -u. warzen im gesicht; Soome nasta vrdl. Saksa nestel; ruga, rukk vahest Germania *hrukkaz. —

Teataval moodsul puudutab Eesti iseseisvuse aegu enne sakslaste tulemist Läänemere mail **J. Endzelin**, Über die nationalität und sprache der Kuren (Kurelaste rahvus ja keel 59–72). Täniini on kurelasi alati liivlasteks peetud, peaaegjalikult küll sellepärast, et seal praegu veel liivi rahva riismeid leidub. Endzelini arvates (lk. 60) „ei olnud kurelased tervel Kuramaal ei liivlased ega ka lätlased ega leedulased, vaid üks

Balti (Leedu-Läti) suguharu, mis üht murret kõneles, mida Leedu ja Läti keelte vahel vahelülilis võiks pidada“. Ta püüab seda oma arvamist keelelise materjali abil põhjendada. Kurelaste nime leiab uurija kahel kujul olemas: k u r ŝ — väga mitmetes Kuramaa kohanimedes ja k u r —, millest Cori, Curones, Kurland. See k u r — oleks uurija arvates endine ühissuome *K u r h —, mis ise Leedu k u r ŝ — sõnast laenatud oleks, niisama nagu Leedu d á r ŷ a s, Soome t a r h a, Eesti t a r a. —

Rahvaluule alalt, mis tuttavaste mitte vanema aja sisse ei ulata, kui 12. aastasada, on **Kaarle Krohni** d a s s c h i f f N a g l f a r (154—155, 317—320): Äralõigatud sõrmeküüntest teeb kurat kübara (eestlaste ja leedulaste usu järele), laeva (Island, Vene Karjala, Soome), kinga (ehk laeva — daanlased), kätki (ehk laeva — soomlased), labida (ehk laeva — laplased), peekri (prantslased). Esialgne on siin laev olnud, teised asjad on hiljem juure tulnud. Krohni arvates on see usk vanalt Kreeka maalt pärit, (kus Kharon surnute hinged surnute laevas üle surnute jõe hadessi veab), on kristlisel keskajal raamatute kaudu sakslaste ja sealt ka Soome sugu rahvaste juure rännanud. — **A n t t i A a r n e**, Zur frage nach der bedeutung der indischen märchen (India muinasjuttude tähtsusest 139—146) jõuab muinasjuttude uurimise viisi kohta juba vareminegi nimelt Karl Krohni poolt toonitatud otsusele, et praegu vähem tähtis on üleüldiseid küsimusi muinasjuttude tähtsuse jne. kohta arutada, kui võimalikult rohkem üksikasjalisi uurimisi ette võtta, mis üleüldiste järeldamistele alles aluseks võiksid olla. „Iga muinasjutt peab täpisealt, üksikasjaliselt läbi uuritama, iga üksiku muinasjutu kodukoha, rändamise teede ja tema muude elusaatuste kohta võimalikult selgusele jõutama. On see töö enne ära tehtud, siis selgib iseenesest nii hästi India muinasjuttude tähtsus kui ka mitmed muud küsimused. See on suur ja raske töö, hakatuses saab siin küll palju eksitusi tehtud, aga see töö peab igatahes tehtud saama, sest muul teel ei ole võimalik muinasjuttude kohta selgusele jõuda“).

Teised tööd, mis käesolevas numbris leiduvad, käsitavad Lapi, Soome, Ungari olusid, ilma et nad otsekohe Eesti omasid puudutaksivad. Kuid **Simonyi** Slavisches in der ungarischen syntax (Slaavi mõju Ungari lauseõpetuse peale 19—25) soovitaksin meie noorte keeleteadlastele meeletuletuks, missuguse hoole ja ettevaatusega teadusemehed ka lauseõpetuse alal töötavad, et seda, mis oma, ära lahutada sellest, mis mujalt laenatud, kuna meil üle õõ täitsa uus lausete ehituseviis tahetakse kaela sundida, kelle suuremat „eestilikkust“ keegi ei ole veel katsunudki tõendada. Näidetagu ometi teadusliste abinõudega ära, et see, mida meile viimastel aastatel uue Eesti (!) lauseehituse all pakutakse, eestilisem on kui tänane lauseehitus, töötatagu vähemalt Simonyi eelpool töös kättejuhatatud lauseõpetuslised uurimise tööd läbi. (Vrdl. ka Ernst Lewy, zur finnisch-ugrischen Wort- und Satzverbindung, Göttingen 1911 ja seal kättejuhatud hallikad). Aga see juhatus on vististe ilmaaegne. Halli-

kad on meie noortel keeleteadlastel vististe enestelgi tuttavad. Nad tarvitavad aga läbitöötamist. On see tehtud, siis tuldaгу ettepanekutega meie keeleehituse muutmiste asjas. Nii kaua kui teaduslised põhjendused puuduvad, jääb iga üksiku enese eralõbu asjaks, kas ta enam ehk vähem moonutatud Eesti keelt tarvitada tahab või mitte.

J. Jõgewer.

Kaks raamatut Eesti talust.

Üks neist raamatutest — väikeste sulejoonistuste kogu — on Eesti endisele talule pühendatud, kus veel piirg valguseriigi ainuvalitseja oli, teine raamat — pikem jutustus — püüab meid Eesti modern talueluga, ärkava küla intelligentsiga tutvustada. Muidugi on kokkupuutumine ainetes juhusline, sest niisama lahkuminejad, nagu vana ja uue aja külaelu, on nähtavalt ka kirjanikud ise. Aga vaatame raamatuid üksahaavalt veidi lähemalt.

Esimese raamatu „Isa talus“, on tuttav külaelu kirjeldaja Jakob Mändmets kirjutanud. Ta on paarikümnest väikesest skizzest kokku pandud, need üksikud osakesed on aga tiheda mälestustevõrgu Eesti endise talu ümber kudunud, et meie sellest õige kauni pildi saame. Isa talu oma elanikkudega kevadel, suvel, sügisel ja talvel, pühadel ja tööpäivil, perekonnajuhtumistel pulmas ja matusel, rõõmupidul ja haigevoodil läheb meie silma eest mööda. See ei ole mitte see talu, mida meie „modernid“ uute voolude järele „stiliserivad“, mida maapealseks põrguks katsutakse kujutada, kus vaesus valitseb, tuim orjamine ja töö, kus vanemad ja lapsed sügavas vastolus elavad, kust igäüks nagu sunnitöölt linna püüab põgeneda (nii Hella Vuolijoki oma „Talu lastes“). Ei, see on see talu, kust meie iseloomu parem osa pärit on. Seal asuvad töökad ja tõsised inimesed, kelle keha terve, närvid korras ja rahulikud, kelle siseilm tasakaalus, lahti küla looduse ja elu omapäralise luulele, kus vanust traditsionidest kinni hoitakse, aga ka ajaga ühes sammutakse, nii et piirg lõpeks lambi eest taganema peab ja juba tuntakse, et see esimeste lampide vaevane valgus ainult piirgude vastu uus ja suurepäraline on, muidu aga veel õige uuenduse- ja täienduse-hädaline.

Jakob Mändmets on oma väikesed joonistused armastusega aine vastu loonud, nii et neid heameelega loed.

Praegusesse külaelusse katsub meid siinamaale tundmata kirjanik Kusta Toom viia. Tema on oma pikemale jutustusele — see täidab kümnes peatükis 245 lehekülge — nimeks valinud „Otsijad“.

Mida või keda need raamatus kirjeldatud küla-kavalerid õige otsivad, see jääb veidi uduseks. Kui neid aidauksi lugeda, mille taga nad oma kortspillidega küla neidudele serenadesid toovad, siis peaks küll arvama, et need kõige pealt tüdruku-otsijad, Vigala keeli „kontsipoisid“ on, kes oma laupäevaõhtustel armukäikudel juhtumisi ka kaikalahinguid löid ja ükskeist tuttupidi laudalakast maha virutasid. Kuid see „otsimise“ seletus üksi ei taha ikka ulatada, sest nähtavalt otsitakse ka midagi.

muud. Üks jutu peategelane on haruldane unistaja, kes luuletusi teeb, suveöödel üksi kuuvalgel jõekaldal unistab, platoniliselt armastab ja sellepärast teiste poistega mööda aitasid ei kola, midagi paremat ja vaimlisemat igatseb, nii „modern“ hingege on, et ta kirglikult seda vananevat tüdrukut Marit armastab, kellest terve küla kõneleb ja ta ise ka usub, et see tüdruk õige mitteplatonilisel viisil ühe poisi käest teise kätte läheb. Kui see poiss kord vanema venna juure linna tuleb ja siin ennast ka linnaeluga ja tema pealt näha hiilgavate, aga seest tühiste kirjaniku-ideaalidega tutvustab, siis leiab ta enese oma õnnetuma armastusega Mari vastu ilmas nii täieste ülearuse olevat, et ta venna revolvriga oma kannatustele lõppu katsub teha. Nii selle küla nooremehe „otsimise“ saatus.

Teine, tema sõber Laur, on tükis teine poiss. See on hea kandleja viulimängija ja vahva kortsupilli tõmbaja. Tema unistab kunstniku kuulsusest, aga ei jõua abinõude puudusel kaugele. Ettetulevas Harunal-Raschidi-tujus läheb ta kord suure talusse — oma isa alevimajakene jääb tema „tegevusele“ kitsaks, nagu noorele Aleksandrile Philippi Makedonia — sõbra juure pool majasõbraks, pool sulaseks, saab seal ümberkaudsete poiste eestvõtjaks laupäeva õhtustel tüdrukutejahil, kus tal Eva tütarte ukсед alati valla on, hakkab aga siis talutütart Anut hullupööra armastama, harineb talu tööga ja eluga, ütleb ennast oma kunstniku idealidest lahti ja laseb meid raamatu lõpus loota, et ta oma Anu kuhugile järve ääre omandatud väikesesse majakesesse viib, kus endine luuleja pillimees rahulikult kartulid kasvatab, kapsaid istutab ja küla elanikkude arvu loodab rohkendada.

Nii jutu kaunis karvane ja ilma keskkohata sisu. Peab aga ütleva, et kirjanik mõnda uuema külaelu joont üsna ilusaste on näinud ja paberile pannud, sagedaste veidi liig realistlikult. Lõhnab siin ja seal otse Nuustaku või mõne muu alevi järele, kus ilma vaimliste huvideta, inimesi täis kiilutud alev oma ebavoorusi üksikutesse taludesse puistab.

Nagu tema jutukangelased, nii on Kusta Toom ise ka alles otsija, kes õieti veel ei tea, mida ta peab otsima. Läheb temal korda oma otsimise sihi üle selgusele saada ja kaugemale ulatavat pilku omandada, siis vast võiks temast veel kirjanik tõusta, keda lugeda võib. Praegu on asi alles nii nagu ta on.

A. Jürgenstein.

Uuem tõlke-kirjandus.

J. Jõgewer.

A. Tammsaare. Saksa võrukael Amerikas. Ervin Roseni mälestused. I. Ploompuu kirjastus Tallinnas. 184 lhk. 8. Hind 1 rbl.

Raamatut võiks nooresoo kirjakogudesse soovitada, olgugi et jutu-kirjutaja tihti ka rumalaid tempusid teeb, nagu üks sarnastest, jänese

Amerika raudteesid mööda ümber kolamine. Aga just see noorusline värskus, usk oma võimise ja jõu sisse, kindlaks ja ausaks jäämine kõige raskematelgi seisukordadel, kitsikusest väljarabelemine iseoma abi ja tööjõu läbi võiks meie nooresoole, kes praeguse aja kooli ja kirjanduse eitava, lödvendava mõju all muud ei mõista teha kui nuutsuda, kõige ilma üle pahaneda, et tema suurtest püüetest (!) ei mõistetavat aru saada, ja teda, oma tuleviku lootust (!), käte peal ei kantavat. Neid peanorutajaid saadaksime hea meelega Ervin Roseniga kuuks ajaks trahteri kööki kartulid puhastama, ehk tursakalu sisse soolama. Seal unustaks noormees või plika peagi, et ta tuleviku lootus pidavat olema, ja hakkaks mõistlikku ja kasulist tööd tegema.

Mary Roberts Rinehart. Magamisevaguni plats nr. 10. Amerika roman. (Välise kaane lehel). I. Ploompuu kirjastus, Tallinnas, 1912. E. K.-O. „Ühiselu“ kirjastus. 235 lhk. 8. H. 85 kop.

Raamat on üks neist õnnetumatest turukirjanduse toodetest, mida Conan Doyle kuulus Sherlock Holmes musttuhandetena kõige suguste Pinkertonide nime all nagu seeneid ilma on tekitanud. Ka käesolevas raamatus on oma detektiv, niisama halenaljakas kuju Sherlock Holmesi kõrval, nagu jutt ise Doyle jutu kõrval. Jutus leidub kõike, mida kriminaaljuttude lugejad armastavad, röövimisi, mitmekordseid mõrtsukatöösid, valevekslite sepitsejaid, raudteeõnnetusi, kust jututegelased muidugi kõik terve nahaga pääsevad. See on kõik kokku loperdatud ilma mõtteta ja sihita. Jutu kirjutaja unustab tihti tegelased ära, toob uued asemele, ilma et selleks midagi põhjendust leiduks. Sisu vääriline on tõlge. Tõlkija näib hr. Aaviku „tuleviku Eesti keele“ lauseõpetust lugenud olevat, ei ole muidugi sealt midagi aru saanud, siiski oma arvatavaid tuleviku lauseid tõlkesse sinna ja tänna vahele riputanud, mis selles vere jutus õige naljakad välja näevad. Tänu on aga trükkija (M. Schiffer Tallinnas) ära teeninud. Ta on laused, read, terved tükid nõnda segamine visanud, et jutust paiguti palju aru ei saa. Sarnaselt veel suuremal määral peaksivad kõik trükikojad niisuguste vereromanidega toimetama. See on ainuke abinõuu lugejaid neist ära võõrutada, mis iga tahes suur kulturategu oleks.

Maurus Jokai. Ofeni viimane pascha. Ajalooline roman. Ploompuu kirjastus Tallinnas. 64 lhk. H. 34 kop. M. Schifferi trükk.

Kui eelolevat juttu segamine visates Schifferi trükikoda tänuväärilist kulturatööd tegi, siis võib käesoleva jutu juures juba kahelda, kas see ka iga kord tänuväärilik on, ja kas teatavatel juhtumistel see kulturaliste väärtuste hävitamiseks ei muutu. Iga tahes tohiks seda küll kirjastajatele ainult niisuguste trükitööde trükkimisel soovitada, mille eest kirjastaja raha tahaks saada, kuid mille sisu ta rahva kihvtitamiseks peab. Raamatut ostetakse siis küll, katsutakse ka lugeda, aga et temast võimata

on aru saada, siis pannakse ta lugemata kõrvale. Praegu käesolev Jokai jutukene ei ole küll mingisugune suur kultura väärtus, aga kui suure kirjaniku töö leiduks seal ometigi mõni lugupeetav mõte. Kuid trükikoda on ka needki väärtused, mis seal olemas, kõik ära hävitanud. Jutukene kirjeldab üht juhtumist Ungari vabastamise aegadest Türgi ikke alt, nimelt Ofeni linna äravõtmist türklaste käest. Seal leidub meeldivaid isikuid, nagu paater Gabriel, kes muti kannatusega ja osavusega maa valitsejate türklaste kindluste alusmüürisid õõnestab, rahvuse tunnet õhutab, maa kaitsjaid üles otsib ja taga ergutab, kuni türklaste võim Ungaris rusudesse puruneb; kõige selle juures jääb paater Gabriel ise täitsa näitelava seinte taha, kuskil ei astu ta ette oma vabastamise töö eest kiiduhõiskeid endale korjama. Need hõisked saavad osaks meestele, keda tema on, oma elu alatasa kaalu peale pannes, esiridadesse juhatanud. Kahjuks läheb aga Eesti väljaandes see kõik kaduma ja jutt on arusaa-mata, ärasegatud lausete kogu, millel mingit mõtet sees ei ole..

Bibliografia.

Väinö Kataja. Kroonutorpar. Kirjeldus kivistikust. Kirjaniku loaga eestistanud Eduard Wirgo ja Leeni Ploompuu. Tallinnas, 1912. Kirjastuse Ühisus „Maa“. 138 lhk. 8. H. 65 kop.

August Strindberg. Punane tuba. Kujutused kunstnikkude ja kirjanikkude elust. Kirjaniku loaga eestistanud Leeni Ploompuu. Tallinnas 1912. Kirjastuse Ühisus „Maa“. 338 lhk. 8. H. 150 kop.

Alfred Jutuni. Türgimaa ja Balkanirahvad. Autori loaga eestistanud Ed. Wirgo. Tallinnas, Kirjastuse-Ühisus „Maa“. A. Perti tr. Tallinnas 1913. 120 lhk. H. 65 kop.

W. Bölsche. Inimese põlvnemine (Die Abstammung des Menschen). Kolmas täiendatud trükk. E. K. S. „Noor-Eesti“ väljaanne 1913. J. Mällo tr. Tartus. 96 lhk. H. 35 kop.

Peeter Ruubel. Meie nooresoo vaimlisest murrangust. („Noor-Eesti“ päevaküsimused nr. 1.) E. K. S. „Noor-Eesti“ väljaanne, 1913. Ed. Bergmanni tr. Tartus. 32 lhk. 8.

W. Korolenko. Igapäevane nähtus. Ajakirjaniku märkused surmanuhtluse üle. Eesti keelde J. Wares. (Peterburi Eesti Üliõpilaste Seltsi toimetused). Peterburis, 1911. 76 lhk. 8. H. 30 kop.

Julius Aamisepp. Kartuli-sortide võrdluskatsete kokkuvõte 1908—1912. a. Tallinna Eesti Põllumeeste Seltsis 24. veebr. 1913. a. peetud kõne Tallinnas, 1913. J. Felsbergi ja A. Tetermanni tr. 8. 32 lhk.

Arvustused nende raamatute üle ilmuvad edespidi.

Seda ja teist.

Keelelised märkused.

Eduard Wilde. Jutustused. „Mõtte“ kirjastus, Tallinnas 1913. Selles esinevad järgmised keelevead: 1) Käänmise ja pöörmise alalt: *juukstega* 103 pro *juustega* (ks tees on s'ks muutunud), sest ta kirjutab lhk. 42 *omaste*. Asjata pikemad sid-osastavad: *öksasid* 117 pro *oksi*, *keelesid* 172 pro *keeli*, kuna ta teiselt poolt koguni *vigu* 148 kirjutab; *põhjused* pro *põhjusi*, sest sõna loomulikult 3-ndas vältes. Parem oleks *aplal* kui *ablal* 148, *kauniste* kui *kaunite* 121. Trüükiviga arvata-vaste *tulelättest* 8 pro *tulelättest*. Oleks võinud olla ka *hoolimatuid*, *kombetuid*, *kõlbmatu(ma)ks* niisuguste vormide asemel kui *hoolimataid* 128, *kombetaid* 129, *kõlbmataks* 148. Halb vorm on *tõmmas* 35, olgu et mõnes kohas nii kõneldakse; peab olema *tõmbas*; soovitamam *pääs-nud* kui *peasenud* 115. 2) Derivatsioon ja üksikud sõna-kujud: *teravaotsliste* 10, parem *teravaotsaliste*; *tõepäralised* 117, parem *tõepärased*; vananenud sõnakujud on *moralilisi* 175 (pro *morseid*), *müstikline* 177 pro *müstiline*, samuti ka *theorialiste* 117 pro *teoriliste* või *teoretiliste*; *astronomialisele-gastronomialisele* 120, selle asemel ütleksin *astronomilis-gastronomilisele*. Miks *analiseerimine* 157, kui me Greeka y tähe ü-ga kirjutame: *analüüeerimine*? 3) Ortografia miks asjata th sõnas *theoriast*, kuna meie lihtsalt t kirjutame? *chimaire* 117 pro *chimère* (või Saksa keele järgi *chimäre*). 4) Süntaks: *ta terve pea* 133, peaks olema: *terve* (või *kogu*) *ta pea*; samuti *kattis ta tervet keha* 143, p. o. *tervet ta keha*. 5) Sõnastik. Ohtralt derivatsiooni-neologisme, nagu *hammastikud* 99, *võrgustikuga* 113, *läbistikkus* 119, *minasust* 183, *ettekujund* 130, *vuhang* 137; *segimõtteline* 122; *viljastan* 101, *pereneb* 102, *kilbistada* 147, *kaasastama* (= saatma, begleiten) 129; *uudislik* 138. Mõned neist ei oleks küll mitte heaks kiidetavad, sest nad on võimatumalt tuletatud: *andekstagu* 107 (= andku andeks), *tegevdasivad* 132, *avalnes* 164; *ilmius* 157 (s. o. ilmi olek, realsus).

Wilde Tabamata ime. „Maa“ kirjastus, Tallinnas 1912. Vead morfoloogia alalt: *kirjute* 16, peab olema *kirjude*, sest nominativ *kirju* (teine välde), nagu *herra*, *herrade*; *ofortid* 82, p. o. *ofordid*, sest ka võõraid sõnu peame painutama; *pilveid* p. o. *pilvi*, sest nominativ *pilv* (nagu järv); *tarbetaks* 181, *tundmataid* 204, parem *tarbe-tumaks*, *tundmatuid*; *sattub* 29 p. o. *satub*; *kõneleda* 48, parem *kõnelda*.

Derivatsioon ja üksikud sõnad: *tagast* 9 p. o. *tagant*; ta oli *saamata* 20, parem *saamatu*; *tontline* 200, p. o. *tontlik*; *traagikalik* 168, parem *traagiline*; Süntaks: sa otsustasid *allikat* (p. o. *alliku*) üles otsida 114.

Joh. Aawik.

Murdesõnad,

mis Wiedemanni sõnaraamatus puuduvad, ehk tähenduse poolest lahku lähevad.

Räpina kihelkonnast Veriora vallast.

Jant } = witzbold, elurõõmus, elav, vigurdaja inimene. Näit.: om
Jandal } üts jant küll, täis jant.

Japata ma = (schwätzen) lobisema. Näit. japati külähn tüki aega.

Jurak = kõver, tüvikas, madala kasvuga puu. Näit.: Tei hindäle küünü vanost pedäjä jurakist. Om üts jurak äne. (Wiedemann: jurakas, (etwas Schweres).

Jõhkam = hoop. Näit.: Anni tälle hää jõhkami sälgä pitte. Said nüüd jõhkami.

Jõhkata ma = nihutama, lõngutelema. Näit.: Aiga müüdä jõhkat ratas mutri otsast ära. Mis sa jõhkatad. 2) õgima, ühteviisi sööma (fressen). Jõhkatas pääle võid leibä.

Jukerdama = vusserdama, midagi halvaste tegema. Näit.: Mis sa adraga jukerdad.

Jugisema = lõdisema.

Hapalema = midagi uisapäisa või hooletult otsima. Näit.: Mis sa hapalõt. Hapalõs pääle.

Jusar = kõhnlik abnormalne olevus. Näit.: Emmissel om kolm põrsa jusarid. Mu väike poja jusar.

Hapats — võrgutaone hobuse heinamarss. Panni huulõ hapatsi pähä. (Wiedemann: Versuch).

Häh = ae! kuule! Näit.: kink naane sa olõd, häh?

Haiska = lapsik inimene, tühja jutu tegija. Näit.: Om üts vana haiska.

Harga = kerglane, arg inimene või olevus. — Harga, mis sa pelgad, harkelled äne.

Harkellema = edvistama.

Hass = tühine kiidujutt. — Mis sa hassi ajad.

Himdekene = peenike kiud.

Hüräsk } = uriseja, müriseja. — Tõiste Leenal no suur asi mees õige

Müräsk } om; vana hüräsk, õigehe üteldä.

Kuvvildõ = kui viisi. — Kuvvildõ seo palgi paned, kuvvildõ seo kõvver om.

Lüügelema = väitama, püüdma. — Mis sa lüügeled; hobene lüügeles pääle läbi aia.

Palask = vana asi. — Vana väitse palask, vana kirve palask.

Näibelema = midagi vähekeste, pool vastumeelselt, tarvitama. — Võtt näibeldelen mõne suu pala. Mis sa söögi mann näibeled.

Näss = väiklane iluta olevus. — Miis ku näss, a suu om suur. (Wiedemann: zäh, fest, geizig, hartherzig, eigensinnig, unnachgiebig).

- Näräk = kõva lāsjava, kiskline puutükk. — Säänest (säärast) näräkut jõvvad sa no lahku, jäta rihe puus.
- Soss = sala laim, tühi jutt. — Mis sa sossi ajad. (Wiedemannil puudub see tähendus).
- Tiukama = kedagi heasüdamliselt nokkima. — Keda sa tiukad, mu armas. (Wiedemannil puudub see tähendus.)
- Tsortsma = witzeln, naljatavalt osavaste kedagi nokkima — Tsorts pääle mehega. Tsorts ku kurivaim. (Wiedemannil puudub see tähendus.)
- Tosjo = loid olevus. — Om üts mehetosjo.
- Toläa = lollakas. — Ta om täüs toläa. Vana toläa.
- Loók = tasane, nürida loomuga mees. (Wiedemannil puudub see tähendus).
- Vidäjä mees = aeglane, märksa mees.
- Tsuko = suu (lapse keeli meelitusnimi), küll om sull puhas tsuko.
- Räüd = hao puru.
- Rähnikas mees = tüse mees.
- Rupskid = loomade sisikonna supp. — Täamba sei kotohn rupskit.
- Innest = Viru Alutaguses ennist.
- Pahus = tähendab enamiste luuligidast kurja paiset. — Tälle lei pahusse kuräa jala sisse. 2) kuri.
- Pindis olema = 1) Kängus olema. 2) Sekeldustes olema. — Nüüd oled küll pinnidhn.
- Prällüma = kiduraks, maokaks muutuma.
- Oh sa tuliroog. (Wiedemann: tuleroog.)
- Hassak = kõhn alaväärtusline kapsapea (või lehttaim). — Osti hindäle sada kapstapää hassakut.
- Tirak = kukkumise löök. — Satte iä pääle, sai hää tiraku.
- Kuksin = hulk raha või varandust. — Tä sai naasega hää kuksina. Toll vanal om hää kuksin.
- Kuläk = vilets heina- ja karjamaa (üteldakse ka kuuläk). — Inämb jago niitü om peris kuuläk, kasus tsea harjas (kalg, lühike, kuiv liivamaa hein).

Kogunud **Aug. Sibul**.

Toimetuse poolt. Eelpool ilmunud sõnad on ainult sellepärast ära trükitud, et nad tänini meie sõnaraamatutest puudusivad. Ka edespidi võib mõnikord mõni sarnane sõnade koguke ilmuda. Murde sõnade korjajatele ei taha nad milgi kombel sõnade üleskirjutamisel eeskujuks olla, kuna siin, näit., mitmed tarvilised vormid üleskirjutamata on jäänud. Üleskirjutus on enne korjamise juhatuskirja ilmumist sündinud. Iga tahes ei pruugi ükski murdesõnade korjaja oodata, et tema korjandus kohe ka trügis ilmub. See võib sündida alles aastakümnete

pärast, kui kõik maa on sõnadest puhtaks korjatud, kus siis kõik kokkukulnud üleskirjutused üheks suureks Eesti sõnaraamatuks kokku võetakse. Küll aga püüab Eesti Kirj. Selts sissetulevaid materjalisid käsikirjas nõnda korraldada, et iga keeleteurija neid kohe tarvitada võib.

Kohanimed Sämi ja Salme.

Jõel, mis umbes 40. pikkuse-kraadi all, Eestimaalt tulles, Soome lahte jookseb, on tema hallikapoolses osas nimeks Pühajõgi, siis Uhtra valla Sämi küla ligikonnas Sämi (Balt. Landesk. lhk. 437 Sembach“) ja viimati Kunda jõgi. (Teatanud kooliõpetaja Th. Uttendorf.)

Sämi nime külge liideti sõna kunda, nii sai Sämikunda, mis Sämi maakonda tähendab. Aja jooksul jäi Sämi kaugemates ringkondades unustusesse ja Kunda sai maakonna, ühtlasi ka jõe nimeks.

Nähtavaste on meil siin ühe väga vana nimega tegemist. Katsume vastust leida küsimise peale: Mis tähendab Sämi ja kust on see nimi pärit?

Sõna „silm“ tarvitakse meie pool sagedaste kauni-keele elustuseks: mitte üksi pakataval puul ja lilledel ei ole „silmad“, vaid ka nõelal, kirvel, veskikivil, veskil jne. on oma „silm“. Hallikad, jõed ning järved on maakonna „silmad“. Pärnumaal on ühel jõekesel nimeks Silmoja (teatanud J. P. Sõggel); Hiiumaal — Silma jõgi (teat. kooliõp. G. Lauri); Sangaste kihelk. — Silmistu (teat. M. Korb). Lääne Virtsu ümbruses on kohati kõik ojakesed kas „sooned“ või „silmad“. (Teat. kooliõp. A. Reimann). Imeilusad järved Kõrge-Tatra mägestikus on „meresilmad“. (Brockhaus. Konv.-Lex. 1895. a. IX., 279).

Ka nimetame kohtasid, kust pilk kaugemale ulatab, silmadeks. Siiatuleb arvata kohanime Tännassilm Võru-, Viljandi- ja Harjumaalt. Rügeni saare kõige kõrgem koht on „mere silm“. (Brockhaus, XIV., 9.)

Silm on prof. A. Ahlquisti järele Vogulī keeli *s a m, š ä m, š e m* ja prof. M. A. Castrèni järele Ostjaki keeli *s e m (s e m)*. Meil on rohkestes tumedaid kohanimesid, mida suuremal arvul idapoolsete Soome-Ugri keelte abil kergeste võib ära seletada. Mõned nendest nimedest, nagu Sämi („silm“) tohiks ehk vahest nooremast kiviajast pärit olla ja sellest tunnistust anda, et Läänemere koidu-kalda algelanikud Ugri-Soome tõugu olid. (Võrdle: prof. R. Virchov'i sellekohased kirjeldused).

Ka merekitsusi, nimelt nende sügavamaid kohtasid, kutsutakse meie pool silmadeks, millest Saksa keeles koguni „Silmen“ on saanud. (Dr. K. Rathlef. Oro- u. Hydrogr. lhk. 122). Silm on prof. J. Szinnyei järele Koola-Lapi keeli *c a l m e* ehk *c a l m*. See on meie „Salme“, mida Pärnu poolt ja Saaremaalt kohanimesena leiame.

Salme nime osaliseks sai muinasajal ka udu, mis öötiiva all merekitsusest ehk „salmist“ tähtede (oma „peiu“) poole tõuseb. Lepalinn, milles Salme ja Linda pulmapidu peeti, on meie praegune Pärnu. Lääne

lepiku ja Taara tammiku juured, mis ühte jooksevad, on veetee, mis vanaste Pärnu linna Tartuga ühendas; kokkulangevad puu ladvad aga on pilved. (Vaata: Kp. I, 349 ja 659.)

Viljandis, 18. märtsil 1913. a.

F. Kuhlbars.

Toimetuse tähendus. Kohanimede seletamine ei ole hõlbust asi. Kui siin mingi järeldustele tahetakse jõuda, peab suuremaid kohanimede kogusid süstemaatiliselt läbi uuritama, peab ka keeleteadliste uurimise viisidega läbi ja läbi tuttav olema. Eelolev kirjutus ilmub kui lugupidamise avaldus hoolsa kohanimede korjaja vastu, kuid toimeetus ja lugejad näeksid parema meelega vähem seletusi, rohkem süstematiseeritud materjalisid, mida siis hiljem keeleteadlased oma läbiuurimiste aluseks saaksid võtta.

Seltsid, ainelise vanavara korjamisele!

Meie elame praegu ülemineku ajajärgus. Elu liigub nii ruttu edasi, et juba päevade järele võib muudatusi näha. Vanad vormid kaovad, vanad kombes, vanad pruugid. Uus poekultuur tungib võimsal sammul ka kõige pimedamatesse nurkadesse. Kõigil pool tehtakse masinatega tööd, millest vast aasta kümne eest veel undgi ei nähtud.

Kõik, mis tarvitusest ära jääb, kaob kiireste: kaovad asjad, kaovad mälestused.

Vanad rahvariided on pea jäädavalt kadunud.

Kuid ei või ütelda, et kõik, mis kadunud või kaob, kõik, mis tarvitusest ära jääb, väärtusetu oleks.

Paneme ainult tähele meie vanemaid rahvariideid, ehteid, tarbeasju, ehitusi jne. Kui palju algupäralsust, kui palju tervet maitset peitub nendes! Siin on põlvest põlveni pärandatult meie esivanemate mõtteilm, nende kunstipüüded, nende terve eneseharimise töö kokku valgunud. See on rahva loova jõu sünnitus, mille hävitamine meie enese hävitamine oleks. Kuid hävitatud on palju ja nii põhjalikult, et mõnes paigas ei ole enam riismeidki järel.

Eesti Rahva Museum peab oma ligemaks ülesandeks meie vanemat kultuurat päästa, nii palju kui see veel võimalik on. Museumi kogud ei pea mitte ainult teadusemeeste uurimiseks ja rahvale vaatamiseks olema, vaid neil peab ka laialdane tegelik tähtsus olema. Rahvatööde põhjal võib asjatundjate juhatusel uusi väärtusi luua, mis suure praktilise tähtsusega on. Meie naabrirahvad soomlased ja venelased on praegu agaralt töös rahvuslase käsitöö ja

kunstkäsitöö edendamisel ja on meist selles asjas palju ette jõudnud. Rahva loodete põhjal valmistatud asjad leiavad ka ilmaturul häid ostjaid.

Meie ei saa enne midagi ära teha, kui meil mitte materjali käepärast ei ole. Meie peame seda ruttu koguma — muidu ei ole peaaegu enam midagi koguda.

Töö on suur ja nõuab palju kulu. E. R. Museum on poolehoidmist võitnud, on seltside ja eraisikute poolt rahalist toetust saanud ja ainult sel teel on tal võimalik olnud paari viimase aasta jooksul laialdasemat ainelise vanavara korjamist ette võtta. Mõned seltsid ja kohalikud tegelased on ka vanavara korjamist kas iseseisvalt toimetanud ehk Museumi poolt väljasaadetud korrajatele abiks olnud.

Kuid tööd on veel palju ees. Korjamisega on alles algus tehtud. Ka nendes paikades, kus Museumi korrajad juba ära käinud, leidub, nagu nähtused tõendavad, veel nii mõndagi asja: on ju peaaegu võimata võõral korrajal mõne nädala jooksul tervet kihelkonda korralikult läbi käia. Ka võetakse võõraid sagedaste umbusaldusega vastu ja ei näidetagi asju.

Siin on kohalikud korrajad ja seltside tegelased palju paremais oludes. Nemad tunnevad oma ümbrust, neid tunnevad inimesed. Ka antakse niisugusel korral palju kergemine kingituseks asju ära, kuna võõraid ärimeesteks peetakse ja asjade eest nendelt kallist hinda nõutakse. Mujal saavad museumid suuri abirahasid riigi ja omavalitsuse kassadest. Meil ei ole siin abi loota. Meie peame omal jõul edasi saama, ja kui me tahame, siis saame.

Seltskond ja teda esitavad seltsid peavad asjale kindlaste käe külge panema.

Eesti Rahva Museumi juhatus kutsub Teid selle töö juures abiks olema. Soovitav oleks, et ühe kihelkonna seltsid läbi räägiksid ja oma vahel töö ära jaotaksid, et kõik kohad (vallad, külad, talud) korralikult läbi käidaks. Asja jõudsamaks teostegemiseks oleks sellekohane seltsivaheline korjamisetoimekond õige sünnis.

Kui asjade ostmiseks raha tarvis, võiks seda ka Museumi kassast saada, siiski oleks soovitatav, kui kohalikud seltsid oma vahel tarviliku raha kokku paneksid, selleks vast mõne väikse pidukese sissetulekut määrates, sest Museumil läheks asjade korraldamiseks ja korrajate väljasaatmiseks palju rohkem raha tarvis kui käepärast on.

Töö oleks ainult ajutine ja mitte tüütu: aasta ehk paariga on kihelkond tingimata läbi võetud.

Kõige parem korjamise aeg on kevadepoolsel suvel, kus inimesed põllutööst rohkem vabad on. Muidugi ka teistel töö vaheaegadel, näit.

jõulu ümber. Sel ajal on ka kooliõpetajad, kelle peale iseäranis lootusi paneme, vabad.

Museum loodab, et Teie üleüldisele ettevõttele oma tööjõudu mitte ei keela. Ühiseft jõuame sihile!

Eesti Rahva Museumi juhatuse nimel:

Esimees: **O. Kallas.**

Kirjatoimetaja: **K. E. Sööt.**

T ä h e n d u s. Kui Teie selts otsustab vanavara korjata, siis palume seda kohe teatada, et tarvilisi juhatusi ja seletavaid kirjutusi Teile kätte võiks saata.

Kinkige Museumile päevapildiapparatisid!

Kui tähtis ainelise vanavarakorrajale päevapildiapparat on, sellest saab küll igäüks aru. Just vanavarakorrajal, kes terve kihelkonna ehk valla talust talusse läbi käib, on võimalik palju sarnaseid ülesvõtteid teha, mis muidu täieste kaduma lähevad. Seletustele riiete kandmise ehk mõne tarberiista tarvitamise kohta tuleks tingimata päevapiltlisi ülesvõtteid koha pealt juure lisada. Ainult siis võivad seletused enam vähem arusaadavad olla.

Peale selle näeb vanavarakorjaja oma teekonnal hulga iseloomulisi ehitusi, töösid, maatükka, mida võib olla pärast poole enam niisugusel kujul leida ei ole.

Hea päevapildiapparat on siin ainukeseks aitajaks.

Kuna päevapildiapparatide hind kaunis kõrge on, siis on Museumil raske neid uuelts omandada.

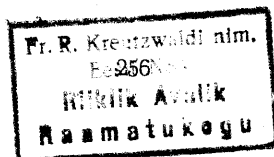
Kas ei leiduks Museumi sõpru, kes valmis oleksid oma aparati Museumile kinkima ehk suveks 1913 tarvitada andma,

Mineval aastal on juba mõni apparat kingitud, aga neid ei jatku kaugeltki.

Loodame, et tänavu Museumi sõprade arv tõusnud on ja nad meid ka siin aitamata ei jäta.

Eesti Rahva Museumi korjamise toimekond.

Adr.: Tartu, Gildi uul. 8, Eesti Rahva Museum.

Nooresoo kirjawara:

Nr. 1. **Eesti ennemuistsed jutud.** Piltidega. Kogunud ja trükki toimetanud M. J. Eisen. K. Sööt'i kirjastus Tartus 1911. Hind 75 kop.

Nr. 2. **Greeka muinaskangelased.** Eestistanud Anna Haawa. Piltidega. K. A. Raagi kirjastus Tartus 1909. Hind 1 rbl. lihtkõites, 1 rbl. 15 kop. kalingorikõites.

Nr. 3. **Wee-alune riik.** W. Lunkewitschi järele Wene keelest. M. Hermann'i kirjastus Tartus 1910. Hind 25 kop.

Nr. 4. **Ojamölder ja tema minija.** Lydia Jannseni jutustus. H. Laakmann'i kirjastus Tartus 1910. Hind 30 kop.

Nr. 5. **Elu sügawusest.** Kirjutanud Juhan Liiw. K. Sööt'i kirjastus Tartus 1910. Hind 40 kop.

Nr. 6. **Kõu ja Pikker.** Rahwasuust saadud ainete järele salminud M. J. Eisen. „Postimehe“ kirjastus Tartus 1910. H. 25 k.

Nr. 7. **Laane-hunt.** Seton-Thomsoni järele eestistanud A. Põllusaar. Piltidega. Georg Zirk'i kirjastus Tartus 1910. Hind 40 kop.

Nr. 8. **Ennosaare Ain.** Jutustus Eesti minewikust. Kirjutanud E. Aspe. M. Hermann'i kirjastus Tartus 1910. Hind 50 kop.

Nr. 9. **Rooma muinaskangelased.** Piltidega. Eestistanud Anna Haawa. „Postimehe“ kirjastus Tartus 1910. Hind 1 rbl.

Nr. 10-a. **Kalewala.** Eestistanud M. J. Eisen. I. jagu. „Postimehe“ kirjastus 1912. Hind 80 kop.

Nr. 11. **Lookesed loodusest.** Wabalt Hermann Wagneri järele tõlkinud Eesti tütarlaste gümnaasiumi IV. kl. õpilased 1909. a. Trükki toimetanud M. Kampmann. Piltidega. Georg Zirk'i kirjastus Tartus 1911. Hind 45 kop.

Nr. 12. **Kuidas inimesed wanast elasid.** Piltidega. F. Gansbergi järele Anna Haawa. „Postimehe“ kirjastus Tartus 1911. Hind 40 kop.

Nr. 13. **Oma tuba, oma luba.** Kirjutanud J. Pärn. Teine trükk. K. A. Raag'i kirjastus Tartus 1911. Hind 20 kop.

Nr. 14. **Bob Ellerhein.** Jutustus Eesti minewikust. Kirjutanud M. Pödder. H. Laakmann'i kirjastus Tartus 1912. H. 75 k.

Nr. 15. **Kooli näitelawa I. Wali õeke.** Laste naljamäng kahes waatuses. Wene keelest O. Truu. H. Leokese kirjastus Wiljandis 1911. Hind 30 kop.

Nr. 16. **Luige Laos. Suwe-Jaani sõpradele.** L. W. Laakmann'i kirjastus Pärnus 1911. Hind 30 kop.

Nr. 17. **Kasu-mets.** Koolilaste wabad mõttemõlgutused. Korraldanud ja trükki toimetanud M. Kampmann. A. Buschi kirjastus Tallinnas 1911. Hind 80 kop.

Nr. 18. **Tuhat-üks ööd.** Hommikumaa muinasjutud. Tõlkinud H. Oraw. J. ja A. Paalmanni kirjastus Tallinnas 1911. Hind 1 rbl.

Nr. 19. **Ühismängud nooresoole.** Kogunud kooliõp. A. Rull. K. Sööt'i kirjastus Tartus 1911. Hind 40 kop.

Nr. 20. Fr. R. Kreutzwaldi **Kalewipoeg.** Eesti nooresoole toimetanud P. Org. Teine trükk. G. Pihlaka kirjastus Tallinnas 1911. Hind 80 kop.

*Nr. 22. **Õnnelik Kuningapoeg** ja teised jutud Oskar Wilde järele. Inglise keelest M. Kurs-Olesk. K. Sööt'i kirjastus Tartus.

Nr. 23. **Suur Tõll,** Saaremaa wägimees. P. Süda. G. Pihlaka kirjastus Tallinnas 1911. Hind 20 kop.

Nr. 24. **A. P. Tšechowi wäljawalitud jutud.** Tõlkinud O. Truu. K. Sööt'i kirjastus Tartus 1911. Hind 40 kop.

*Nr. 25. **Must kuub.** Jutustus Eesti ärkamise ajast. Kirjutatud J. Pärn. G. Zirk'i kirjastus Tartus 1913.

Nr. 26. **Karri ja Hallkasuka elulugu.** Selma Lagerlöfi järele M. Nurm. A. Buschi kirjastus Tallinnas 1911. Hind 30 kop.

Nr. 27. **Westelood loomadest.** Eesti keele Anna Haawa. G. Pihlaka kirjastus Tallinnas 1911. Hind 40 kop.

*Nr. 28. **Wested loodusest I.** Dr. E. Budde järele H. Oras.

*Nr. 29. **Andersoni muinasjutud.** Eesti keele wäljawalitud A. Haawa. „Postimehe“ kirjastus Tartus.

*Nr. 30. **Eesti muisted jumalad ja wägimehed.** M. J. Eisen. K. Sööt'i kirjastus Tartus. 1913.

*Nr. 31. **Kilk Koldel.** Charles Dickensi järele Inglise keelest Minni Kurs - Olesk. „Maa kirjastus“

Nr. 32. **Asmus Semperi noorusemaa.** Otto Ernsti roman ühest lapsepõlwest. Eesti keelde Anna Haawa. Postimehe kirjastus. Hind 85 kop.

Nr. 33. **Orleani neitsi.** Friedrich Schilleri romantlik kurbmäng. Ümber pannud J. Jõgewer. Postimehe kirjastus. Hind 60 kop.

Nr. 34. **Unenägu elu.** Neljawaatusline dramatiline muinasjutt. Franz Grillparzeri järele tõlkinud Anna Haawa. A. Kaarna kirjastus. Hind 75 kop.

*Nr. 35. **Kasuõde.** E. Aspe nowell. „Maa“ kirjastus Tallinnas.

*Nr. 36. **Münchhauseni imewärki juhtumised maal ja merel.** Eesti keele wälja walitud A. Haawa. Postimehe kirjastus Tartus.

Nr. 38. **Muinasjutud loodusest I.** Carl Ewaldi järele Eesti keele Anna Haawa. K. Grossi kirjastus 1912. Hind 24 kop.

*) Tähekesega märgitud raamatud on praegu trükis.

Vastutav toimetaja ja väljaandja J. Jõgewer.

